

Musik i äldreomsorgen

- Äldreomsorgspersonalens uppfattningar om lärande av musikaktiviteter

Music in elderly care

- Caregivers perceptions about learning of music activities

Författare: Carolina Hansson & Mikaela Zackrisson
Handledare: Margaretha Herrman

Pedagogik – Examensarbete 15 hp
Kandidatnivå
VT 2017

Titel: Musik i äldreomsorgen – Äldreomsorgspersonalens uppfattningar om lärande av musikaktiviteter

Engelsk titel: Music in elderly care – Caregivers perceptions about learning of music activities

Författare: Carolina Hansson & Mikaela Zackrisson

Handledare: Margaretha Herrman

Examinator: Pär Engström

Institution: Institutionen för hälsovetenskap

Arbetets art – Självständigt arbete i Pedagogik, 15 hp.

Program: Hälsovetarprogrammet

Termin: VT 2017

Antal sidor: 43

Abstract

The aim of this study was to investigate how healthcare professionals perceive the importance of music as part of care in elderly care. The study has been inspired by the phenomenographic methodology aimed at detecting variations in caregivers' perceptions of music in elderly care. The data collection methods used in this study are participatory observations conducted during a music activity, as well as semi-structured interviews with caregivers. The analysis has been conducted based on a phenomenographic analysis model and has resulted in three descriptive categories: *functional ability*, *emotions* and *learning* together with associated subcategories. The result shows that music can improve old people's memory, mobility and affect their mood. Music in elderly care can also increase the well-being and quality of life of elderly people, as well as contribute to the learning of staff that can increase the quality of care for the elderly.

Key words: Music, music activities, elderly care, quality of life, well-being, learning.

Abstrakt

Syftet med denna studie var att undersöka hur vård- och omsorgspersonal uppfattar betydelsen av musik som en del av vård och omsorg inom äldreomsorgen. Studien har inspirerats av den fenomenografiska metodansatsen som syftar till att upptäcka variationer i omsorgspersonalens uppfattningar om musik i äldreomsorgen. De datainsamlingsmetoder som har använts i studien är deltagande observationer som genomförts under en musikaktivitet på ett äldreboende, samt semistrukturerade intervjuer med omsorgspersonalen. Analysen har genomförts utifrån en fenomenografisk analysmodell och har resulterat i tre beskrivningskategorier: *funktionsförmåga*, *känslor* och *lärande* med tillhörande underkategorier. Resultatet visar att musik kan förbättra äldre personers minne, rörelseförmåga och påverka deras humör. Musikinslag i vård- och omsorg kan öka äldre personers välbefinnande och livskvalitet samt bidra till ett lärande hos personalen som kan leda till att kvaliteten i äldreomsorgen ökar.

Nyckelord: Musik, musikaktiviteter, äldreomsorg, livskvalitet, välbefinnande, lärande.

Förord

Vi vill inleda med att rikta ett stort tack till alla som har deltagit och som gjort det möjligt för oss att genomföra denna studie. Vi vill också tacka vår handledare Margaretha Herrman för hennes viktiga synpunkter, tålamod och stora engagemang.

Carolina Hansson & Mikaela Zackrisson

Trollhättan, maj 2017

Innehållsförteckning

Abstract	ii
Abstrakt	iii
1. Inledning	1
2. Bakgrund och problemformulering	2
2.1 Projektet ”Musik för alla äldre”	2
2.2 Begreppsförklaring	3
2.2.1 Välbefinnande	3
2.2.2 Livskvalitet	4
2.3 Musik, välbefinnande och livskvalitet.....	5
3. Syfte och frågeställningar	6
4. Teoretisk referensram	6
4.1 John Dewey (1859-1952)	6
4.1.1 Om erfarenhet	6
4.2 Reflektion	7
5. Tidigare forskning	9
5.1 Kollektivt lärande	9
5.2 Musik i äldreomsorg	10
6. Metod	11
6.1 Metodansats	11
6.2 Analysmodell.....	12
6.3 Datainsamlingsmetod	13
6.4 Urval	13
6.5 Etiska överväganden.....	14
6.6 Tillvägagångsätt.....	15
6.6.1 Bearbetning av datamaterial.....	15
6.7 Metoddiskussion.....	15
7. Resultatdiskussion	16
7.1 Funktionsförmåga	17
7.1.1 Minne	17
7.1.2 Rörelse	18
7.2 Känslor.....	19
7.2.1 Humör	19

7.2.2 Bekräftelse	21
7.2.3 Anpassning.....	21
7.3 Lärande	22
7.3.1 Se nya sidor.....	22
7.3.2 Musik i vardagen.....	24
7.3.3 Engagemang.....	25
7.3.4 Erfarenhetsutbyte	26
8. Slutsats.....	27
9. Diskussion	28
9.1 Individanpassad vård och omsorg – Mikaela Zackrisson.....	28
9.2 Musik som kompetens i omsorgsycket? – Carolina Hansson.....	30
10. Referensförteckning	33
11. Bilaga 1	36

1. Inledning

Vi är två studenter som läser hälsovetarprogrammet vid Högskolan Väst och tillsammans har vi några års erfarenheter av att arbeta inom kommunal äldreomsorg, dels inom hemvården och dels inom särskilt boende för äldre. Vidare är musik något som vi upplever som viktigt i våra egna liv och som finns som en naturlig del i vår vardag. Båda har tidigare spelat någon form av instrument och medverkat i körsång. En av oss har även gått en gymnasial utbildning med inriktning mot musik. Utifrån detta är vi nyfikna på om musik kan ha betydelse för kvaliteten i äldreomsorgen. I denna uppsats har vi därför valt att fördjupa oss kring området musik och äldre. Vi vill veta mer om vilken betydelse musik har för äldre personers välbefinnande och livskvalitet och om musikaktiviteter kan användas som ett verktyg inom äldreomsorgen för att påverka de äldres livskvalitet och välbefinnande. Denna uppsats tar sin utgångspunkt i ett kommunalt kulturprojekt bestående av ett flertal olika kulturaktiviteter varav musikaktiviteter där barn och äldre sjunger tillsammans är ett inslag. Vi är nyfikna på vad som går att lära av musikens betydelse på detta äldreboende, vad personalen lär sig av musikaktiviteter och i så fall hur dessa lärdomar kan användas i det dagliga arbetet. Är det så att deras förhållningssätt till äldre och arbetet med äldre påverkas av erfarenheter av musik som ett inslag i äldreomsorgen?

2. Bakgrund och problemformulering

Sverige har en åldrande befolkning vilket innebär att andelen äldre ökar, det föds färre barn och människor lever längre vilket påverkar befolkningens åldersstruktur. Fler får idag alltså chansen att bli gamla (Lennartsson & Fors, 2012). Enligt SCB:s befolkningsprognos förväntas andelen äldre i Sveriges befolkning öka med ungefär 25 % mellan åren 2014-2060. Detta innebär alltså att personer från 65 år kommer utgöra ungefär en fjärdedel av befolkningen år 2060. Detta beror till stor del på en minskning av dödligheten i hjärt- och kärlsjukdomar och i framtiden förväntas också en fortsatt minskning av dödligheten (SCB, 2015).

Dagens åldersstruktur kommer troligtvis leda till att nya krav kommer att ställas på samhället. Sannolikheten att drabbas av kroniska sjukdomar och andra hälsoproblem ökar med en stigande ålder. Detta gör att en åldrande befolkning troligen kommer leda till ett ökat behov av omsorg och vård, vilket kommunerna i Sverige har ansvar för att tillhandahålla. Omsorgen kan exempelvis utgöras av hjälp i det egna hemmet, dagverksamhet och plats på särskilda boenden (Lennartsson & Fors, 2012). Ett ökat behov av vård och omsorg ställer rimligtvis ökade krav på äldreomsorgen vad gäller att kunna leva upp till de särskilda bestämmelser som återfinns i socialtjänstlagen vad gäller gruppen äldre människor. Enligt 5 kap. 5 § i Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) ska alla kommuner erbjuda särskilda boendeformer för service och omvårdnad för de äldre människor som är i behov av särskilt stöd. Ett särskilt boende ska erbjuda stöd, service och omvårdnad efter den enskildes behov som innefattar assistans med måltider, klädsel, hygien och andra aktiviteter. För att få en plats på ett särskilt boende så krävs det ett biståndsbeslut från socialtjänsten. Vidare ska enligt 5 kap. 4 § i Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) socialtjänstens omsorg om äldre inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund). Socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Vad som är meningsfullt är självfallet olika för olika individer vilket också pekar på vikten av att anpassa vardag och aktiviteter efter varje enskild individ.

2.1 Projektet ”Musik för alla äldre”

Projektet ”Musik för alla äldre” startades år 2012 som ett projekt och var då främst riktat till alla äldre i kommunen som bor på särskilda boenden, serviceboenden eller som har stöd och hjälp i det egna hemmet. Tack vare ekonomiskt stöd från Statens Kulturråd kunde idéerna om att kombinera musik och äldreomsorg ta sin form i kommunen. Personer med en ledande position inom kommunens äldreomsorg, förskola och musikskola samlades och diskuterade hur de skulle kunna utveckla äldreomsorgen och hur de skulle kunna införa musik inom omsorgen av de äldre för att på så vis kunna få de äldre att må bättre. Resultatet av detta blev fem olika delprojekt som Statens Kulturråd valde att stödja. Ett av dessa delprojekt var *barn och äldre sjunger tillsammans*. Delprojektet *barn och äldre sjunger tillsammans* är ett samarbete mellan kommunens förskola, äldreomsorg och musikskola. Förskolebarn i fyra till fem års ålder får besöka äldreboenden och sjunga tillsammans med de äldre. Under varje

termin deltar i stort sett samma musikpedagoger, samma barngrupp och samma grupp äldre vid musiktillfällena. Tanken med detta upplägg är att de äldre och barngruppen ska få möjlighet att lära känna varandra. Tillsammans sjunger de både gamla klassiska visor som de äldre kan känna igen, men även nya visor och sångpedagoger från musikskolan leder sångstunderna. Det är en frivillig aktivitet och det finns även möjlighet för pensionärer som är bosatta på annan plats att delta i aktiviteten (Axelson & Axelson, 2013). Projektets övergripande syfte är att öka äldres välbefinnande och livskvalitet. När det gäller att barn sjunger tillsammans med äldre finns det tankar om att detta kan bidra till självkänsla, värdighet, stärkt språklig förmåga och glädje för de äldre. Vad gäller barnen kan musikaktiviteten bidra till att öka barns förmåga att lära, men på längre sikt också påverka ungdomars attityder till äldre och till att arbeta med äldre (Herrman m.fl., 2014). Det äldreboende som studien är utförd på har varit med i delprojektet under en längre tid. I dagsläget är musikaktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans* en del av den ordinarie verksamheten och aktiviteten äger för närvarande rum varannan vecka. På boendet finns det fyra avdelningar med inriktning mot demenssjukdomar och en av dessa har inriktning mot demenssjukdomar med mer omfattande vård, dvs. psykiatrik.

Den nationella värdegrunden för äldreomsorg pekar på att äldreomsorgen ska inriktas på att skapa förutsättningar för att äldre personer ska uppleva välbefinnande och få leva ett värdigt liv. Alla äldre har alltså rätt till att få sina individuella behov respekterade, att få uppleva välbefinnande och livskvalitet. Alla personer har olika behov, kapacitet och önskemål vilket ställer krav på individanpassad omsorg (Blennberger & Johansson, 2010). Denna omsorg ställer därför höga krav på att personalen kan tillgodose de individuella behoven bland de som bor på äldreboendet. Det är alltså av allra största vikt att det finns personal som ser, hör och har kompetens kring livskvalitet och välbefinnande samt kan tillgodose sig kunskap om livskvalitet, välbefinnande och om hur detta förändras.

2.2 Begreppsförklaring

2.2.1 Välbefinnande

Subjektivt välbefinnande kan sägas vara ett paraplybegrepp för de värderingar som människor har som rör de händelser som sker i livet och de omständigheter som människor lever under. Med subjektivt välbefinnande menas alla olika slags värderingar eller uppskattningar som människor gör i livet, både negativa och positiva. Detta inkluderar kognitiva värderingar och emotionella reaktioner. Kognitiva värderingar handlar om exempelvis intresse, livstillfredsställelse och engagemang. Med emotionella reaktioner menas sätt att reagera på händelser i livet så som ledsamhet eller glädje. Välbefinnande kan observeras i form av verbala och icke-verbala beteenden, handlingar, minne och uppmärksamhet (Diener, 2006). Subjektivt välbefinnande är nära relaterat till hälsa och denna relation kan komma att bli viktigare med ökad ålder. Detta beror delvis på att förekomsten av kroniska sjukdomar och funktionsnedsättningar ökar med åldern. Till följd av detta kan det vara så att inte alla äldre

personer kan berätta om hur de upplever sitt mående vilket gör att det blir personalens uppgift att läsa av de äldres reaktioner. Detta ställer rimligtvis höga krav på att personalen är uppmärksamma på de äldres reaktioner. Subjektivt välbefinnande påverkas dock inte bara av hälsa utan också av andra faktorer såsom materiella villkor, sociala aktiviteter och relationer. Detta är faktorer som påverkas och förändras med åldern. Dessa faktorer kan påverkas exempelvis genom förlust av nära och kära, förlust av status i samband med pensionering och reducerad inkomst (Steptoe, Deaton & Stone, 2015).

I äldreomsorgens nationella värdegrund uppfattas välbefinnande som en upplevelse av meningsfullhet och en känsla av trygghet. En känsla av trygghet kan till stor del påverkas av hur de äldre bemöts och antalet omsorgspersonal de behöver möta. Vad gäller en upplevelse av meningsfullhet kan det handla dels om att äldreomsorgen bör skapa förutsättningar för de äldre att se och känna sammanhang i sitt liv men också att inom äldreomsorgen skapa och underlätta olika former av gemenskap och samhörighet. Att skapa möjligheter för gemenskap kan vara betydelsefullt för självkänsla och detta kan göras genom aktiviteter där de äldre får känna sig efterfrågade, behövda och betydelsefulla för andra. Att uppleva meningsfullhet handlar också om att de äldre ska få leva efter sin livsåskådning, kultur och tro och få stöd i detta. Det handlar även om att de äldre ska få uppleva livsmod, lust och eufori i vardagen. Gemenskap, samvaro, utflykter, att lyssna på sin favoritmusik, gymnastik och sångövningar är bara några få exempel på hur upplevelser av livsmod, lust och eufori kan stödjas och stimuleras (Blennberger & Johansson, 2010).

2.2.2 Livskvalitet

Inom livskvalitetsforskning brukar det göras en åtskillnad mellan objektiv och subjektiv livskvalitet. Det objektiva livskvalitetsbegreppet koncentrerar sig på de förhållanden som är livsnödvändiga för ett gott liv. De människor som har god fysisk och psykisk hälsa, lever i ett välfärdssamhälle och har fungerande relationer till andra individer anses enligt det objektiva synsättet ha en god livskvalitet. Det subjektiva livskvalitetsbegreppet riktar uppmärksamheten mot individens personliga upplevelser samt individens rätt att själv avgöra vad som är värdefullt i livet (Furehed, 1994). Till skillnad från ekonomiska och sociala faktorer som ofta mäter perspektiv av människors objektiva livssituation mäter de subjektiva indikationerna hur människor själva sätter värde på olika aspekter i livet samt hur de känner sig (Fors, 2012). Världshälsoorganisationen (WHO) definierar livskvalitet som en individs uppfattningar av sin livssituation i samband med den rådande kultur och normer som finns där individen är bosatt. Detta ställs i förhållande till individens egna mål, förväntningar, intressen och värderingar. Det är ett brett begrepp som även inkluderar och påverkas av individens fysiska och psykiska hälsa, sociala relationer, livsåskådning och deras förhållanden till den omgivande miljön (WHO, 1997).

I äldreomsorgens nationella värdegrund riktas fokus på att alla äldre ska ha rätten till ett värdigt liv och det finns olika sätt att beskriva vad som bör ingå i ett värdigt liv. Den första utgångspunkten är att alla äldre inom äldreomsorgen har rätt till ett personligt utrymme och kroppslig integritet. Personalen inom äldreomsorgen måste respektera den boendes privatliv

och bemöta personen på ett respektfullt sätt. En annan viktig del av ett värdigt liv är rätten till självbestämmande i livet och att detta respekteras. Äldreomsorgen ska respektera personens självbestämmande och levnadssätt då det är viktigt att personer som är i beroende av äldreomsorg ska känna att de har inflytande och delaktighet i val av omsorg och känna att de har makt att påverka sina egna liv. Alla individer har olika behov, kapacitet och önskemål och därför ska omsorgen individanpassas vilket kräver en lyhördhet inför alla personers unika förhållanden och förutsättningar. Detta innebär även att olika kulturella, religiösa och etniska förhållanden respekteras och att personer som är i behov av äldreomsorg ska kunna leva sina liv på samma sätt som innan (Blennberger & Johansson, 2010).

2.3 Musik, välbefinnande och livskvalitet

Musik kopplas ofta samman med hälsa och livskvalitet på så vis att musiken verkar på människors känslor. Musiken kan bidra till starka känslomässiga upplevelser, påverka människors sinnestillstånd, skapa glädje och öka människors vitalitet. Musiken kan även ha en terapeutisk effekt på människor på så vis att musiken kan skapa upplevelser av energi och styrka, samt även dämpa stress och oro (Ruud, 2002). Musik kan också fungera som ett terapeutiskt verktyg för att förbättra äldres livskvalitet (Lee, Chan & Mok, 2010). Musik kan användas för att skapa underhållning men kan också användas för att skapa forum för utbyte och interaktion mellan människor. Tidigare forskning som gjorts kring musik och äldre pekar på att musik kan möjliggöra för äldre att få kontakt med andra, bibehålla välbefinnande och även väcka minnen ur en persons liv. Vidare tycks musik genom att bidra till positiv självkänsla kunna främja livskvalitet bland äldre samt bidra till att minska känslor av isolering och ensamhet bland äldre (Hays & Minichiello, 2005). Ensamhet och utanförskap är faktorer som kan vara sjukdomsframkallande och även bidra till en sämre livskvalitet. Musik kan bidra till en ökad trygghet och närhet i relationer till andra människor. Musikaliska aktiviteter sammanfogar personer och bidrar till att skapa gemensamma upplevelser. Människor som sjunger tillsammans blir synbara för varandra, känner samspel och anknytning till varandra. Att delta i musikaktiviteter ger människor möjlighet att nyttja sina resurser, utveckla intressen, skapa sociala relationer, känna tillhörighet, mening och sammanhang i livet. I hälsoarbetet inom äldreomsorgen har musiken spelat en viktig roll, inte minst inom området geriatrik. Musik kan användas för att dämpa effekter av åldrande genom att musiken kan vara ett redskap för att träna upp rörelseförmågan och talförmågan hos äldre personer. Det har även visat sig att musik kan återkalla minnen hos personer som är drabbade av demenssjukdom. Det musikaliska minnet är det sista som försvinner och musik kan vara ett viktigt redskap för att återskapa minnen (Ruud, 2002). Musik kan inte bota sjukdom helt men kan påverka människors välbefinnande och trivsel. Musik tillsammans med dans och rörelser kan därför vara hälsofrämjande för personer (Berentsen, 2010).

Vad händer när det inom äldreomsorgen arbetas efter den nationella värdegrunden och musik förs in som en del av verksamheten och hur uppfattar personalen detta? Vad lär sig personalen om livskvalitet och välbefinnande i relation till de äldre och vilka verktyg krävs det att

personalen har? Samtidigt är det av intresse att ställa sig frågan kring hur verksamheten kan utvecklas till följd av att föra in musik som en del av vård- och omsorg för äldre.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur vård- och omsorgspersonal uppfattar betydelsen av musik som en del av vård och omsorg inom äldreomsorgen.

Frågeställningar:

- Om och på vilket sätt uppfattar vård- och omsorgspersonalen att musikaktiviteter kan påverka äldres välbefinnande och livskvalitet?
- Hur uppfattar vård- och omsorgspersonalen att musikaktiviteter som exempelvis *barn och äldre sjunger tillsammans* kan bidra till ett lärande som kan öka kvaliteten i äldreomsorgen och vara ett verktyg för att vidareutveckla äldreomsorgen?

4. Teoretisk referensram

För att söka förståelse om på vilket sätt personalen på äldreboendet använder erfarenheter av musikstunderna i det dagliga arbetet har vi valt att använda pedagogiska teorier. Vi har valt att använda teorier som handlar om hur nya inslag kan leda till nya erfarenheter som i sin tur kan bidra till att lära nytt och hur detta kan möjliggöra utveckling.

4.1 John Dewey (1859-1952)

John Dewey är en amerikansk filosof och pedagog som är mest känd för att vara en förgrundsfigur inom pragmatismen. Något förenklat handlar pragmatismen när det gäller lärande om att lärprocessen borde resultera i beredskap för ett agerande eller en konkret handling. Vad gäller Deweys pedagogik kopplas denna ofta till progressiv pedagogik som innebär att fokus ligger på den lärande och maktförhållandena mellan läraren och den lärande. Han förespråkar också en förening av teori och praktik och är känd för sitt uttryck "learning by doing" som står för att lära genom att göra (Mårdén & Theliander, 2004).

4.1.1 Om erfarenhet

Enligt Dewey (1999, s. 316) hör det praktiska agerandet till erfarenheten och det är mål eller behov av förändring som gör att handlande uppstår. Vidare menar han att aktiva relationer som finns mellan människan och dennes omgivning utgör erfarenheten. De samband mellan det som en person utsätts för och dennes respons samt personens handlingar mot sin omgivning, hur omgivningen reagerar på dessa gör att personens handlingar och det som finns i dennes omgivning blir meningsfulla. På så vis lär sig människan dels att förstå människorna

och tingens värld, dels att förstå sig själv. Den sanna kunskapen och förståelsen är en följd av ett görande, för att kunna förstå något är det alltså nödvändigt att göra något med det. Vad gäller att skaffa sig kunskap menar Dewey att det finns en vanlig missuppfattning om att det skulle vara individens skyldighet att själv skaffa sig denna, alltså att kunskap är något som skaffas ensamt och att kunskapen är privat och personlig. Han riktar alltså kritik mot att tillägnandet av kunskap skulle vara något individuellt och menar att det är viktigt att individen har ett kritiskt tänkande, men att den rådande världsbilden skapas i samverkan med andra. Dewey menar att det vore mer fördelaktigt att individen får kunskap i en social process, alltså att kunskapen förvärvas tillsammans med andra. Kunskap är något som framställs i det omgivande livet. Vidare kan kunskap betraktas som det som tas för givet och utgörs alltså av det som är beslutat och fastställt, det blir något som inte längre behöver tänkas på. Detta innebär att det som kallas för kunskap utgörs av det som tas för givet i samvaron med naturen och varandra, det är det som inte ifrågasätts utan som vi förutsätter vid ett specifikt tillfälle. Att tänka på våra handlingar och dess konsekvenser gör att kunskapen om vår omvärld hela tiden utökas. Erfarenheter är något som görs och handlar alltså om att pröva på och försöka, detta kan sägas utgöra det aktiva elementet i en erfarenhet. Men en erfarenhet handlar också om att gå igenom, att utstå eller finna sig i något vilket kan ses som det passiva elementet. Detta innebär att vi gör något och sedan finner oss i konsekvenserna och sambandet mellan de två elementen avgör i vilken grad erfarenheten är värdefull eller givande. Erfarenhet kan på detta vis inte bildas av enbart aktivitet utan det är först då förändringen som konsekvenserna av ett handlande leder till reflekteras i en förändring inom individen som den blir betydelsefull, det är då ett lärande sker. Med andra ord så innebär lärande att genom erfarenhet upptäcka kopplingarna mellan handlandet och konsekvenserna av det (Dewey, 1999).

4.2 Reflektion

Att reflektera är en viktig del av inläring då reflekterat tänkande leder till lärande genom att erfarenheter förankras i tänkandet. Reflektion innebär att personen måste iaktta sig själv, sina reaktioner och tänka på sina handlingar och erfarenheter. Reflektion är en process som kan bidra till att utforska och lära sig något nytt. Nyfikenhet ligger till grund för reflektion för utan nyfikenhet går det inte att reflektera. Nyfikenheten gör att personen vill undersöka en situation närmare och genom reflektion förflyttas tankar tillbaka till tidigare tankar och erfarenheter. Syftet med reflektion är att upptäcka nya sätt att tänka, agera och på så vis skapa nya erfarenheter. Det väsentliga är att sedan använda sig av de nya idéerna i en handling annars saknar reflektionen mening (Rönnerfält & Norman, 2015).

Det finns flera olika former av reflektion och två av dessa former är *Lärande reflektion* och *Professionell reflektion*. Lärande reflektion betyder att personen iakttar den faktiska handlingen och blir medveten om sina tidigare tankesätt. Reflektionen blir en skildring av personens tankar och idéer. Professionell reflektion är ett tillvägagångssätt för att lära sig att bli en mer kompetent och kunnig arbetstagare. Arbetstagaren reflekterar över själva handlingen och den tysta kunskap som finns i själva handlingen. Att reflektera över arbetets

utförande och vad för slags kunskap personen får kan bidra till att personen utvecklar ett kritiskt tänkande och blir en mer självständig arbetare. Genom reflektion kan personalen på en arbetsplats få förståelse för vilka kunskaper som personalen har och vilka kunskaper som behöver utvecklas. Att gemensamt reflektera på arbetsplatsen kan bidra till lärande och förändring. Det kan bland annat bidra till en ökad kunskap inom olika ämnesområden och det har även visat sig att det kan ske en positiv utveckling i arbetsgrupper då trivseln på arbetsplatsen ökar. Gemensam reflektion kan ge bättre samarbete, mer självständighet i det egna tänkandet och bidra till nya problemlösningar i arbetsgrupper. Att reflektera tillsammans med andra kan göra att den tysta kunskap som finns hos var och en i personalen blir synlig och sprids, men detta förutsätter att det finns utrymme för reflektion för personalen. Personalen får tillfälle att sätta ord på den tysta kunskap som finns inom arbetsgruppen och uppmärksammar även vad de behöver mer eller djupare kunskap om vilket bidrar till en ökad handlingskraft. Personalen blir sedd och deras kunskap tas av betydelse då deras kompetens lyfts fram. Personalen lär även känna sig själva och varandra bättre och kan ta tillvara på den kunskap som finns i gruppen genom att testa nya problemlösningar, idéer och arbetssätt. Detta ger en lärande organisation då det går att utveckla och tillämpa praktisk kunskap med teoretisk kunskap (Rönnerfält & Norman, 2015).

Kompetens är något som krävs för att kunna genomföra arbetsuppgifter och kompetenskraven för ett yrke är inte oföränderligt över tid utan behöver utvecklas i takt med nya arbetsuppgifter, nya lagar eller regler som tillkommer och som påverkar villkoren på arbetsplatsen och arbetsuppgifter. Det mest centrala i kompetens är kunskap och även kunskap och lärande är inte oföränderligt då nya kunskaper blir till genom bland annat ny forskning och teknisk utveckling, därför fortlöper lärandet hela tiden. Reflektion är därför en viktig komponent i lärandet och har en viktig betydelse för lärande i arbetslivet. Att enbart ha praktisk erfarenhet av arbetet är inte tillräckligt utan den måste sammanbindas med reflektion. Genom att kombinera dessa bygger personen upp en beredskap och kunskap för att kunna hantera de olika situationer personen ställs inför i arbetet. Om en person inte reflekterar över sina arbetsuppgifter så finns det en risk att arbetsuppgifterna genomförs rutinmässigt på samma sätt som tidigare. När arbetet utförs på rutin och sker automatiskt så har personen slutat tänka på vad den gör, hur den gör och varför. Reflektion innebär att ställa sig frågor om de arbetsuppgifter och handlingar som genomförs vilket innebär att tänka kring de tankar som personen har och på så vis kan detta leda till ny förståelse i arbetet (Rönnerfält & Norman, 2015).

Sammanfattningsvis är det alltså det erfarenhetsbaserade lärandet och reflektionen som kommer att diskuteras i relation till denna studies resultat.

5. Tidigare forskning

5.1 Kollektivt lärande

Traditionellt har synen på lärande ofta förknippats med det formella lärandet som personer får via utbildningar eller kurser och detta synsätt på lärande är ofta fokuserat på individuellt lärande och inte lika stor grad på det kollektiva lärandet. Under de senaste åren har dock synen på kompetensutveckling och lärande förflyttats från det formella lärandet till ett mer informellt och erfarenhetsbaserat lärande. Idag integreras formell utbildning och det informella lärandet i arbetslivet då teoretiska kunskaper är av stor betydelse för att främja ett erfarenhetsbaserat lärande i arbetet. Detta innebär att teoretiska kunskaper och erfarenhetsbaserad kunskap påverkas av varandra i lärandeprocessen och att det finns ett samspel mellan dessa. Erfarenhetsbaserat lärande bygger på att det finns teoretiska kunskaper för att personen ska kunna tyda och dra slutsatser från de erfarenheter personen har. Lärande i arbetslivet innebär att personen pendlar mellan rutin och reflektion. Inom omsorgsarbetet går det att koppla det lärande som sker till ett informellt lärande och detta innebär att lära i arbetslivet via bland annat erfarenhetsbaserat lärande. Den största delen av det informella lärandet är oftast något som individen är omedveten om på så vis att individen lär sig saker även om den är omedveten och inte har för avsikt att lära. Detta är något som kallas för tyst lärande och personen kan naturligtvis i efterhand bli medveten om vad som gått att lära och även reflektera över det tysta lärandet (Ellström, Ekholm & Ellström, 2003).

Den kompetens som krävs inom ett yrke byggs upp genom ett ständigt lärande i det dagliga arbetet där erfarenheter och samverkan med arbetskollegor har den främsta bidragande rollen för lärande. Lärande i arbetet sker kontinuerligt, dock krävs det att det finns personliga förutsättningar för att ett lärande ska ske. En viktig faktor för att ett lärande ska ske är att det finns möjlighet för handlingsutrymme för personalen att experimentera i arbetet och använda sig av erfarenheter. Motivation, tidigare erfarenheter och självförtroende är viktiga förutsättningar för lärande. Vidare har gruppklimat en stor betydelse för kommunikation, samordning och kapacitet för att kunna utföra uppgifter i en arbetsgrupp. En positiv gruppdynamik är en bidragande faktor för att öka lärandet men detta garanterar inte ett kollektivt lärande. Dialogen är den viktigaste förutsättningen för att ett kollektivt lärande ska ske och är av stor betydelse för att utveckla erfarenhetslärande och det krävs att det finns utrymme för reflektion i dialogen där problemupplevelser kan diskuteras med övriga personer i arbetsgruppen (Ellström, Ekholm & Ellström, 2003). Att samtala i mindre grupper kan vara en plattform där individers kompetens och erfarenheter görs synliga för andra att ta del av (Larsson, 2016). Interaktion, kommunikation och reflektion är tre viktiga förutsättningar för ett kollektivt lärande och det finns tre kriterier som måste vara uppfyllda. För det första krävs det att gruppen ingår i en gemensam situation, för det andra måste deltagarna ha likvärdiga förutsättningar angående området och för det tredje så måste situationen vara sådan att alla deltagare bryr sig om situationen och på sätt också lägger energi på det för att ett lärande ska kunna ske (Ohlsson & Granberg, 2016).

5.2 Musik i äldreomsorg

De flesta utvecklade länder upplever idag en ökad åldrande befolkning och från omvårdnadssynpunkt är det yttersta målet för hälso- och sjukvård för äldre människor inte bara att förlänga livet för de äldre, utan även förbättra deras livskvalitet. Bland olika hälsointerventioner har musiken visat sig ha en läkande effekt och det finns en tilltro att musiken kan fungera som en omvårdnadsåtgärd för att lindra smärta och öka välbefinnande hos personer. I ett salutogent förhållningssätt som fokuserar på faktorer som stödjer människors hälsa och välbefinnande snarare än de som orsakar sjukdom, kan musik främja hälsa och livskvalitet på flera olika sätt. Musik har visat sig bland annat kunna minska ångest och humörsvängningar, underlätta kommunikationen och förbättra den kroppsliga fysiska förmågan hos personer. Musik kan även fungera som ett effektivt sätt att minska och lindra depression hos äldre människor. Genom musikaktiviteter kan även meningsfull kommunikation skapas mellan människor, familj och omvårdspersonal. Musik kan också underlätta social integration för äldre personer, fysiskt svaga personer och för personer med demens. Att vara engagerad i musikaktiviteter kan hjälpa en person att få kontakt med andra människor, sina minnen och livserfarenheter och på så vis bli mer stimulerad. Musik har därför visat sig vara en enkel och kostnadseffektiv terapeutisk metod för att förbättra livskvaliteten bland äldre (Lee, Chan & Mok, 2010).

En svensk studie genomförd på en geriatrisk avdelning med personer med demens eller misstänkt demenssjukdom pekar på att en musikaktivitet där personalen deltar och assisterar de äldre ökade de äldres uppmärksamhet och förmåga att uttrycka minnen. Vidare verkade det som att den största effekten kom direkt efter aktiviteten och märktes genom att många av de äldre var uppspelta, pratsamma och energiska samtidigt som många av de äldre redan kort efter aktiviteten inte mindes den, behövde vila eller sova. Aktiviteten visade sig vara ett bra sätt att förbättra de äldres minne, sinnesstämning och det sociala samspelet mellan de äldre och personalen. Vad som också visades var att musikaktiviteten ledde till en förändring i omsorgen av de äldre på lång sikt och en förbättring gällande omsorgens kvalitet på grund den förbättrade sinnesstämningen bland de äldre. Detta tyder på att musik kan utgöra ett slags gemensamt språk som kan underlätta skapandet av goda relationer inom demensvården. Vad som är fördelaktigt med musikaktiviteter där personalen fungerar som assistans är att det är en aktivitet som möjliggör en integration av de positiva effekterna av musik in i olika vårdsituationer. Musikskapande kan användas på två olika sätt inom omsorg, dels i form av assisterade gruppaktiviteter och dels som musikterapeutisk vård där musiken är integrerad i de dagliga vårdsituationerna. Det senare utgör ett mer direkt sätt att använda musik på som innebär att omsorgspersonal tillämpar sång och musik direkt i olika vårdaktiviteter och användandet av musik blir på detta vis inte bundet till en specifik musikaktivitet (Götell, Brown & Ekman, 2000).

I en annan svensk undersökning som är genomförd bland äldre personer med svåra demenssjukdomar studerades omsorgspersonalens användning av musik och sång i samband med vardagliga omsorgsaktiviteter. Resultatet pekade på att användandet av bakgrundsmusik

ökade de äldres förståelse för omsorgsaktiviteten. Vidare verkade det som att deras förmåga att uttrycka sig gällande egna önsknings och sin egen vilja ökade samt att samarbetet mellan omsorgspersonalen och vårdtagaren förbättrades. En form av icke-verbalt samarbete verkade också uppstå när omsorgspersonalen sjöng eller nynnade. Studien visade att användande av bakgrundsmusik kan ha en positiv inverkan på kommunikation, samarbetsvilja och humör hos vårdtagare. Samtidigt kan bakgrundsmusik ha stor betydelse vad gäller minskning av upprördhet och aggressivitet och samtidigt vara ett viktigt inslag för att öka socialt samspel samt stärka kognitiva förmågor hos äldre. Även personalen i studien påverkades av användandet av sång och bakgrundsmusik på så vis att färre instruktioner behövdes till följd av att vårdtagarnas förståelse och samarbete ökade. Studiens resultat tyder på att det är fördelaktigt att personal som arbetar med äldre personer med svåra demenssjukdomar aktivt använder eller skapar musik. Resultatet kan emellertid även komma till nytta för personer med andra kognitiva funktionsnedsättningar. Vad som också lyfts fram är att alla personer inte uppskattar sång och att detta i vissa situationer kan vara besvärande för vårdtagare (Götell, Brown & Ekman, 2002).

Tidigare forskning som har gjorts kring den specifika musikaktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans* visar på hur musikterapi skulle kunna utgöra en brygga mellan barns och äldres musicerande tillsammans och att möten på detta vis skapas mellan de två olika generationerna. I dessa möten blir musiken något som bidrar till att äldres minnen väcks till liv samtidigt som musiken bidrar till ett lärande för barnen. Vidare lyfter studien fram att personal beskrev att de äldre i helt andra situationer hade börjat sjunga och hur personalen dras med. Vidare menade personal att sång var något uppiggande för de äldre och att det gjorde dem glada och uppspelta. I studien framkommer också att personalen hade fått en ökad tilltro till sig själva vad gäller förmågan att kunna använda sig av sång i det dagliga arbetet (Herrman m.fl., 2014).

Den forskning som vi kommer att diskutera handlar alltså om kollektivt lärande och användning av musik i äldreomsorg.

6. Metod

Nedan kommer de val som har gjorts rörande forskningsansats, datainsamlingsmetod, analysprocess, urval och etiska överväganden att behandlas. Detta avsnitt kommer också att innehålla en redovisning av hur datainsamlingen har genomförts och hur analysprocessen har fortlöpt. Avslutningsvis kommer också metodval att diskuteras.

6.1 Metodansats

Den metod som denna studie genomförts med är kvalitativ metod. Kvalitativ forskning kan sägas vara den forskning som görs där forskaren beskriver verkligheten genom data i form av ord men också i form av exempelvis bilder och filmer. Den kvalitativa metoden syftar till att få förståelse för det som analyseras (Fejes & Thornberg, 2009). Vad som är grundläggande för kvalitativ metod är att det finns en vilja att uttrycka och se normer, handlingar och

händelser utifrån de studerades perspektiv. Vidare krävs det att händelser sätts in i ett socialt och historiskt sammanhang för att kunna förstås (Bryman, 1997).

Vi har inspirerats av fenomenografin. Detta är en metodansats som är användbar för att analysera och beskriva olika människors tankar gällande fenomen i omvärlden. Fenomenografin fokuserar på olika människors förståelse av fenomen och på att beskriva dessa olika sätt att förstå fenomen. Vidare riktas uppmärksamheten på variationer istället för likheter i olika uppfattningar av omvärlden som människor har. Fenomenografin ämnar också att kunna bidra till en djupare förståelse av dels det mänskliga lärandet och dels de sätt som omvärlden kan förstås på, vilka är ett resultat av lärandet. Fenomenografins utgångspunkt är att företeelser i omvärlden uppfattas på olika sätt av olika människor och att företeelser kan uppfattas på ett begränsat antal sätt. En uppfattning är ett sätt att erfara eller förstå något och uppfattningar utgör därför kvalitativt olika sätt att erfara något i den omgivande världen (Dahlgren & Johansson, 2009). Denna metodansats lämpar sig alltså väl för denna studies syfte som handlar om just uppfattningar och erfarenheter av ett fenomen.

6.2 Analysmodell

Den modell som använts för att analysera datamaterialet är en fenomenografisk analysmodell som består av sju olika steg. Det första steget i analysprocessen inleds med att forskaren börjar bekanta sig med det insamlade datamaterialet. För att kunna påbörja detta steg i analysen genomförs först transkribering av samtliga inspelade intervjuer. Transkribering av intervjuer innebär att forskaren lyssnar igenom alla intervjuer och skriver allt som sägs i textformat. När transkribering genomförts så börjar själva analysen av datamaterialet genom att läsa intervjuerna om och om igen och föra anteckningar för att få en överblick över materialet (Dahlgren & Johansson, 2009).

I steg två påbörjas själva analysarbetet genom att urskilja de mest betydelsefulla utsagorna genom att välja ut textstycken i de transkriberade intervjuerna. Detta steg i analysprocessen kallas kondensation och de utklippta styckena ligger senare till grund för jämförelser. I steg tre sker själva jämförelsen mellan de olika utvalda styckena och i detta steg i analysen försöker forskaren även finna likheter och skillnader inom datamaterialet. Fenomenografins huvudsakliga målsättning är att upptäcka och urskilja skillnader och variationer i uppfattningar och för att kunna göra detta krävs det att forskaren även letar efter likheter i materialet. I steg fyra sker gruppering av de upptäckta skillnaderna och likheterna. Forskaren samlar de stycken som påträffats i olika grupper och försöker relatera dessa till varandra. I steg fem av analysarbetet ska de olika grupperna artikuleras vilket innebär att forskaren ska kategorisera och försöka finna essensen av likheter i de olika kategorierna. Likheter står i fokus i detta steg av analysen. I steg sex är uppgiften att namnge kategorierna och genom att namnge kategorierna träder det mest signifikanta fram i materialet. I det sista steget, steg sju, granskas alla stycken för att se om de kan få plats i fler kategorier än en. Uppgiften är att se om de olika styckena som valts ut ryms inom flera kategorier. Tanken är att en kategori ska vara så fullständig som möjligt och ensam i sitt slag (Dahlgren & Johansson, 2009).

6.3 Datainsamlingsmetod

I denna studie har intervjuer och observationer valts som datainsamlingsmetoder. Anledningen att använda sig av intervjuer är att det är en lämplig datainsamlingsmetod att använda för att utforska mer komplexa och subtila fenomen där forskaren vill få en djupare insikt om personers uppfattningar, känslor, erfarenheter och åsikter (Denscombe, 2009). Fenomenografiska intervjuer består oftast av semistrukturerade intervjuer, vilket innebär att forskaren utgår från en intervjuguide med olika ämnen och frågor som ska behandlas. Frågorna sorteras i intervjuguiden med avseende till de olika teman som intervjun kommer behandla. Intervjuaren är flexibel när det gäller de olika ämnenas följd och dialogen mellan intervjuaren och informanten utvecklar sig i hög utsträckning efter de svar som informanten ger (Dahlgren & Johansson, 2009). Anledningen till att använda semistrukturerade intervjuer är för att få ett så innehållsrikt och detaljerat svar som möjligt av informanten, då denne kan utveckla sina idéer och tala mer djupgående om de ämnen som tas upp. För att kunna analysera data i ett senare skede spelas intervjuerna in. Ljudupptagningar innebär att en fullständig och permanent dokumentation kan göras av det som sägs under intervjun, samt att det är möjligt för andra forskare att kontrollera detta. Nackdelen är dock att bandinspelningar endast registrerar det talade ordet och inte den icke-språkliga kommunikationen, t.ex. kroppsspråk, minspel och andra omgivande faktorer (Denscombe, 2009).

Observation är ett sätt att samla in data och det finns huvudsakligen två typer av observationer. Den ena är den systematiska observationen och den andra är den deltagande observationen. I denna studie användes deltagande observation som en datainsamlingsmetod. En deltagande observation riktar sig mot att få inblick i händelser och kulturer, forskaren befinner sig alltså "där det händer". Under en observation kan forskaren välja att vara totalt delaktig, vara deltagande i den naturliga miljön eller att delta som observatör. Att delta som observatör innebär att deltagarna är informerade om forskarens roll, vilket också gör att det är möjligt att få samtycke av deltagarna. Vidare innebär rollen som observatör att forskaren på ett detaljerat vis får se och uppleva händelserna och kulturen. Det är den sistnämnda formen av deltagande som har genomförts under den deltagande observationen. Som ett hjälpmedel för observationen har skriftliga fältanteckningar använts. Fältanteckningar görs så fort som möjligt efter observationen eftersom att göra anteckningar samtidigt som observationen genomförs riskerar att störa den naturliga miljön (Denscombe, 2009).

6.4 Urval

För att kunna samla in data identifierades inledningsvis en nyckelperson som arbetar på äldreboendet. Det är alltså denna person som har gjort tillgången till fältet möjlig och utan denna kontakt skulle det inte ha varit möjligt att samla in data på egen hand. Denna person frågade sedan äldreomsorgspersonalen på de olika avdelningarna om de kunde tänka sig att ställa upp på att bli intervjuade. Vidare är inte personerna slumpmässigt utvalda utan urvalet bygger snarare på vår nyckelpersons medvetna val av personer som kan ha inblick och som skulle kunna bidra med någonting. Nyckelpersonen möjliggjorde att vi kunde intervju 13

personer. Under studiens gång valde dock tre av dem att inte delta. Inför intervjuerna gjorde vi en samtyckesblankett med information om studiens syfte, metod, hantering av datamaterialet samt villkor för deltagandet. Vid intervjuerna har alla respondenter fått ta del av denna information och även skriva under samtyckesblanketten.

Urvalet för observationerna utgjordes av de personer som deltog i musikaktiviteten. Deltagarna bestod av 18 äldre personer som var bosatta på boendet, tre personer från omsorgspersonalen, en barngrupp med två förskolepedagoger samt två musikpedagoger. Vi valde att rikta fokus på de äldre och omsorgspersonalen. Observationerna genomfördes under en timme på förmiddagen i en av äldreboendets salar.

6.5 Etiska överväganden

Vad som är viktigt att tänka på är att försöka eftersträva att de personer som forskningen gäller på förhand har blivit informerade om att de är föremål för forskning, alltså att personerna i fråga har samtyckt. Vad gäller de genomförda observationerna har klartecken getts från en nyckelperson som varit i kontakt med både äldreboendet och förskolan och informerat om vår närvaro som observatörer under musiktillfället och även anledningen till närvaron. Gällande intervjuerna har vi fått samtycke av respondenterna innan genomförandet av intervjun i form av påskriven samtyckesblankett. Konfidentialitet är viktigt, alltså att forskare försöker skydda integritet och personlig information bland de som är föremål för forskning (Vetenskapsrådet, 2011). I denna studie har ingen personlig information antecknats och det material som samlats in har förvarats på ett sätt så att inga obehöriga har kunnat ta del av det. En etisk aspekt som har varit extra viktig att fundera över här var att på förhand klargöra vilka som skulle observeras eftersom det fanns flera olika grupper som var närvarande under aktivitetstillfället. De som deltog i musikaktiviteten var musikpedagoger, förskolebarn, äldre samt personal från både förskola och äldreomsorg. Här har ett etiskt övervägande gjorts som innebär att fokus har legat på att observera äldre och äldreomsorgspersonalen. Detta har inneburit att musikpedagogerna, barnen eller förskolepersonalen inte har observerats. Att inte barnen valts som föremål för observation beror på de etiska regler som finns gällande forskning på barn. Dessa regler klargör att forskning på barn under 15 år kräver båda vårdnadshavarnas samtycke till medverkan (Vetenskapsrådet, 2011). Vidare ansåg vi att barngruppen inte var relevant att studera då fokus för denna studie riktas mot de äldre och äldreomsorgspersonalen.

Vad gäller intervjuerna valde vi att intervjua den äldreomsorgspersonal som möter de äldre i sitt dagliga arbete. Då vi delvis vill undersöka om musik påverkar äldres välbefinnande och livskvalitet och i så fall på vilket sätt så hade det självklart varit intressant att intervjua några av de äldre på boendet. Vi valde dock att avstå från att göra detta då det kan finnas etiska problem vad gäller att intervjua äldre personer framförallt på grund av förekomsten av demenssjukdomar eller annan problematik. Anledningen till att detta kan ses som ett etiskt problem är att dessa personer tillhör en särskilt sårbar grupp då de inte alltid själva kan lämna sitt informerade samtycke till forskningen (Stryhn, 2007).

6.6 Tillvägagångsätt

För att få en förståelse för musikaktiviteten har vi tagit del av kommunens beskrivning av projektet och en informationsfilm om projektet och dess olika delar. Vidare har vi också samtalat med en av musikpedagogerna som leder aktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans* samt den verksamhetspedagog som arbetar på det specifika boendet. För att få en ytterligare förståelse för hur musikaktiviteten går till valde vi att göra två observationer under ett musiktilfälle. Inför observationerna bestämde vi att vi skulle ha olika fokus, där vi observerade reaktioner och handlingar. En av oss skulle fokusera på de äldre och en av oss skulle fokusera på äldreomsorgspersonalen. De två observationerna genomfördes under en timme i februari månad 2017 och fältanteckningar skrevs enskilt efter avslutad observation. Den förståelse som ovanstående material har gett oss har legat till grund för utformandet av vår intervjuguide. Vi utformade en så bred intervjuguide som möjligt för att kunna fånga in så många områden som möjligt. Frågorna behandlade områdena musik, äldres välbefinnande och personalens lärande. Vi genomförde tio intervjuer som varade mellan 20-45 minuter och de genomfördes i ett mötesrum på respondenternas arbetsplats under tidsperioden mars och april 2017. På grund av respondenternas arbete var det inte möjligt för oss att påverka intervjutider och antal intervjuer. Majoriteten av intervjuerna valde vi att genomföra var och en för sig och ett fåtal av intervjuerna genomförde vi tillsammans. Samtliga spelades in med hjälp av mobiltelefoner och inspelningarna överfördes till och förvarades på en dator.

6.6.1 Bearbetning av datamaterial

Vi har använt oss av den fenomenografiska analysmodell som beskrivits tidigare i arbetet. Vår bearbetning av datamaterialet inleddes med att vi transkriberade hälften av intervjuerna på varsitt håll. Det transkriberade materialet lästes sedan igenom enskilt åtskilliga gånger för att vi på så vis skulle bekanta oss med materialet. Därefter valde vi att markera de utsagor som vi uppfattade som betydelsefulla. Att vi arbetade enskilt med detta inledande steg ser vi som fördelaktigt eftersom materialet då betraktades ur två olika synvinklar, vilket kan öka tillförlitligheten. Nästa steg var att tillsammans välja de utsagor som vi båda ansåg som viktiga för studien. Därefter försökte vi hitta likheter och skillnader i utsagorna för att på så vis kunna gruppera dem. Avslutningsvis namngav vi kategorierna och läste igenom utsagorna en ytterligare gång för att se om någon av dem kunde placeras i fler än en kategori. Vår ambition var att försöka skapa kategorier så olika varandra som möjligt, vi har dock upplevt svårigheter vad gäller att urskilja kategorier då respondenternas svar ibland går in i varandra.

6.7 Metoddiskussion

Eftersom vi var intresserade av personalens olika uppfattningar om musikaktiviteten samt om och i så fall på vilket sätt de uppfattade att musik påverkar de äldre, anser vi att den fenomenografiska metodansatsen var lämplig att använda då den handlar om att söka variationer i uppfattningar hos människor (Dahlgren & Johansson, 2009).

Vårt val att genomföra observationer innan intervjuer kan ses som fördelaktigt då vi fick en förståelse för musikaktiviteten. Denna förståelse ser vi som en förutsättning för att kunna intervjua personalen då det annars hade varit svårt att ställa frågor om någonting vi inte visste något om. Vi hade rimligtvis kunnat få en ännu bättre förståelse för musikaktiviteten och ett rikare datamaterial om vi hade valt att observera vid fler tillfällen. Då musikaktiviteten bara äger rum en gång varannan vecka fanns det inte möjlighet för oss att göra fler observationer eftersom dessa skulle ligga till grund för vår intervjuguide. Att observationerna genomfördes under samma musiktillfälle behöver inte vara en nackdel utan vi uppfattar att detta gjorde att vi kunde lägga märke till så mycket som möjligt och riskerade därför inte att missa något som hade kunnat vara av betydelse. Att flera forskare observerar samma situation kan ge intressant datamaterial eftersom de lägger märke till olika saker (Kylén, 2004).

Något som kan ses som problematiskt vad gäller att välja att genomföra observationer under musikaktiviteten är att en del av de äldre har någon form av demenssjukdom vilket gjorde det svårt att avgöra om de verkligen gav samtycke till att delta i studien. Det kan ha varit så att några av de äldre inte var medvetna om att vi var där och observerade. Dock gav personalen samtycke till observationerna och vi förlitar oss på deras förmåga att avgöra att de äldre inte tagit skada av att medverka. Det är av stor vikt att människor som deltar i forskning inte ska ta skada av sin medverkan (Denscombe, 2009).

Nyckelpersonen gav oss tillgång till vilka ur personalen som kunde intervjuas. Detta innebär att det var denna person som valde ut dem vi fick möjlighet att intervjua. Vi är medvetna om att detta kan ha påverkat respondenternas svar, dels genom att personerna kan vilja vara nyckelpersonen till lags och därför anpassar sina svar men en annan nackdel kan vara att denne väljer att föreslå intervjupersoner med liknande uppfattningar eller åsikter som nyckelpersonen. Ett fåtal av intervjuerna genomförde vi tillsammans och det verkade som att några av respondenterna blev nervösa och fåordiga när vi var två. En förklaring till detta kan vara att det kan ha uppstått en form av maktobalans eftersom vi var två som intervjuade en person. På grund av detta valde vi att genomföra resten av intervjuerna var och en för sig och vi uppfattar att det blev en mer avslappnad stämning i intervjusituationerna.

7. Resultatdiskussion

I detta avsnitt kommer de resultat som framkommit av observationerna och intervjuerna att presenteras, diskuteras och knyts an till tidigare forskning och det teoretiska ramverket. De tre beskrivningskategorier som har skapats under analysprocessen är *funktionsförmåga*, *känslor* och *lärande*. Dessa beskrivningskategorier innehåller underkategorierna: *minne*, *rörelse*, *humör*, *bekräftelse*, *anpassning*, *att se nya sidor*, *musik i vardagen*, *engagemang* och *erfarenhetsutbyte*. Vi har valt att plocka bort eventuella utfyllnadsord och vi har också valt att använda tecknet [...] i vissa citat vilket betyder att meningarna är en del av samma resonemang.

7.1 Funktionsförmåga

Under funktionsförmåga kommer underkategorierna *minne* och *rörelse* att presenteras och diskuteras.

7.1.1 Minne

Vissa av respondenterna talade om att det är många minnen som kommer tillbaka för de äldre genom musik. Detta ligger i linje med Hays & Minichiello (2005, s. 273-276) som menar att musik kan väcka minnen ur en persons liv. Några av personalen lyfter fram att de sånger som de äldre sjunger, i detta fall under musikaktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans*, är barnsånger som sjungits av flera generationer och att dessa triggat igång minnen som finns hos de äldre och gör dem glada. Att vara engagerad i olika former av musikaktiviteter kan göra att personer kommer i kontakt med sina livserfarenheter och minnen (Lee, Chan & Mok, 2010). Personalen uppfattar att valet av sånger påverkar i vilken utsträckning minnen triggas igång hos de äldre. Några berättar också hur äldre personer med demenssjukdom kan minnas hela sångtexter.

“Dom kommer ju ihåg alla gamla låtar... alltså hur texterna går och sånt... när alltså till och med dementa kommer ihåg alltså en hel text... man bara wow!” (Person 9)

Ruud (2002, s. 64-65) för ett resonemang om att musik kan återkalla minnen bland personer med demenssjukdom och att det musikaliska minnet är det sista som försvinner. Musik kan därför vara ett viktigt redskap för att återskapa minnen hos dessa personer. Även om flera av de intervjuade menar att flera av de äldre snabbt verkar glömma bort att de deltagit och att de inte har sett några tydliga skillnader vad gäller de äldres mående på lång sikt sedan de började delta i aktiviteten ser de musikaktiviteten som positiv. Det är tydligt att de flesta äldre mår mycket bra resten av den dagen medan andra uppfattar att de äldre mår bra under just den stunden musikaktiviteten pågår. I en svensk studie som handlar om en musikaktivitet för personer med demenssjukdom visade det sig att många av de äldre blev uppspelta och energiska direkt efter aktiviteten, men att en stor del av de äldre strax efter aktiviteten inte mindes att de deltagit (Götell, Brown & Ekman, 2000).

“Dom mår ju bra denna stunden om man säger men sen dom glömmer ju fort så och så sen så händer det igen och då mår dom bra den stunden [skratt] så blir det ju då.” (Person 8)

En respondent menar att positiva upplevelser dröjer sig kvar hos de äldre och att dessa känslor kan väckas igen med samma musik flera dagar senare.

“Om någon var och lyssnade på en sådan här musik, musikställning vi hade liksom och så var det någon som sjöng visor eller vad det kan ha varit och så fyra dagar senare när den här personen kanske börjar bli lite irriterad, agiterad eller orolig då kan man sätta på samma igen och då kan det liksom så här... så bryter man negativa mönster med känslominnet.” (Person 1)

I ovanstående utsaga framgår det att personalen använder de erfarenheter de har fått från att ha sett hur de äldre reagerat på musik vid olika tillfällen för att vid andra situationer försöka återkalla positiva minnen hos de äldre. Detta tyder på att det har skett ett lärande, att de tillägnat sig kunskaper som de kan omsätta i andra situationer.

7.1.2 Rörelse

Under observationerna kunde vi urskilja att det fanns skillnader i hur delaktiga och aktiva de äldre var under musikaktiviteten. Någon satt och blundade, någon enstaka person nickade till och en av de äldre reste sig upp och dansade till musiken. Till de flesta sångerna gjordes olika enklare rörelser som leddes av musikpedagogerna och de flesta äldre försökte hänga med men vissa var något fysiskt begränsade. Trots detta försökte de flesta av dem ändå göra rörelser så gott de kunde, exempelvis genom att klappa händer istället för att röra på benen.

Under musikaktiviteten var äldreomsorgspersonalen aktiva och deltog i både sång och rörelser, de vägledde också de äldre genom att visa rörelser och hjälpte dem att utföra vissa rörelser. Många av respondenterna berättade under intervjuerna om hur musiken kan leda till att vissa av de äldre försöker hålla takten och att musik även kan leda till att de äldre som är fysiskt begränsade som exempelvis rullstolsbundna spontant gör rörelser i takt till musiken. Detta tolkar vi som att personalen uppfattar att musikaktiviteten engagerar de äldre på sätt som visar att musik kan förbättra den fysiska förmågan hos personer och fungera som ett verktyg för att träna upp rörelseförmåga (Ruud, 2002; Lee, Chan & Mok, 2010).

“De blir lugnare och kan sitta och hålla takten lite grann och vissa är ju rullstolsburna, men ändå de rör ju sig iallafall till takten i musiken, så det tycker jag upplevs positivt.” (Person 5)

Vissa av respondenterna lyfte fram att personalen har en viktig roll under den gemensamma musikaktiviteten genom att vägleda och hjälpa de äldre med att utföra rörelser exempelvis genom att själva visa rörelserna eller klappa takten mot de äldres knän. Detta är något som vi även kunde se under observationerna och vi tolkar detta som att personalen kan ha en roll för de äldres delaktighet i aktiviteten men också att detta i en förlängning ger dem möjligheter att använda musik som ett verktyg för att förbättra den fysiska förmågan även i andra sammanhang. Några av de intervjuade berättade att det under musikaktiviteten är barnen som ger upphov till rörelse hos de äldre genom att de äldre följer med i rörelser till barnens låtar.

“Barn är ju så spontana också så dom bjuder ju på sig själva väldigt mycket och de gamla rycks ju med det syns ju, klappar med och försöker göra samma rörelser.” (Person 8)

En respondent talade om att musikaktiviteten inte bara innehöll sång. Vid något tillfälle hade en fysioterapeut varit med och visat rörelser som de äldre kunde göra, även barnen hade visat några rörelser men att dessa var lite för avancerade.

“Sist var ju fysioterapeuten med och visade tre rörelser som man kan göra från rullstol och så ifrån deras förutsättningar... sen visade barnen tre rörelser som de gör på sitt dagis... det

barnen gör är ju lite för avancerat men det andra har man ju hjälp av att man kan göra den gymnastiken då i rullstol.” (Person 8)

Det är svårt att veta om det är musiken i sig som ger upphov till rörelser hos de äldre eller om barnen bidrar till att de äldre rör sig, alternativt om det är en kombination av dessa två faktorer. Barnens närvaro och att de äldre visar ett stort engagemang då barnen gör rörelser kan innebära att barnen också kan påverka de äldres delaktighet och engagemang under musikaktiviteten. Det finns även respondenter som berättade att musik i sig, inte endast under aktiviteten då barn närvarar, kan leda till att äldre börjar röra sig på olika sätt exempelvis genom att dansa eller att hålla takten genom att klappa i händer eller stampa med fötterna. I intervjuutsagorna framgår också att även de äldre som vanligtvis inte uppfattas som helt närvarande kan visa på att de har rytm i kroppen när musik spelas. Detta kan relateras till Berentsen (2010, s. 369) som menar att musik i sig inte kan bota sjukdom men kan ha en inverkan på människors trivsel och välbefinnande och att musik tillsammans med dans och rörelser kan vara hälsofrämjande. Det har också visats sig att musik kan vara hälsofrämjande på så sätt att musik kan dämpa effekter av fysiskt åldrande genom att musiken kan förbättra den fysiska förmågan hos äldre personer (Ruud, 2002; Lee, Chan & Mok, 2010).

“De som inte kan stå upp, de har gått upp och dansat liksom det ger så mycket. Det sätter igång dem, så vi har haft mycket musik här.” (Person 2)

7.2 Känslor

Under känslor kommer underkategorierna *humör*, *bekräftelse* och *anpassning* att presenteras och diskuteras.

7.2.1 Humör

Det vi kunde lägga märke till under observationerna var att de flesta av de äldre såg väldigt glada ut och vissa skrattade mycket under aktiviteten medan andra satt och log. Detta tolkar vi som att de flesta av de äldre tyckte att musikstunden var rolig. Något vi också lade märke till var att det verkade som att många av de äldre sken upp då de fick se och höra barnen. Detta tolkar vi som det inte bara är musiken i sig som gör de äldre glada utan att även barnen kan påverka de äldres humör positivt. När de i slutet av aktiviteten skulle sjunga en lugn visa vid namn *Vem kan segla förutan vind* uppfattade vi att några av de äldre blev lugna och kanske lite sorgsna. Detta märktes på så vis att vissa av de äldre blev stillsamma, blundade och en del av dem såg ledsna ut. Detta tyder på att musik kan beröra och ge upphov till känslor av glädje eller sorg. Musik kan påverka människors känslor, bidra till känslomässiga upplevelser och inverka på människors sinnestillstånd (Ruud, 2002, s. 43).

“De blir glada, har de varit ledsna och så kan de bli glada istället liksom. Man får igång dem på ett annat sätt, de kanske sitter tysta och inte säger någonting och helt plötsligt så kommer musik... det kommer mycket med musiken.” (Person 2)

“Jag jobbar ju med dementa då och det är ju som medicin för dem, de kan sitta och vara ledsna och så sätter man på musik så ser man att de lyser upp och börjar sjunga med. Det är lugnande, kan till och med slippa mediciner för musiken i sig är medicin då.” (Person 2)

En del av respondenterna uppfattade även att vissa av de äldre kan bli oroliga och sorgsna av musik och att detta främst beror på valet av musik. Detta tolkar vi som att musik inte bara kan påverka äldre personers humör och göra dem glada utan också att musik kan framkalla andra känslor som visar att musikaktiviteten berör dem på så sätt att de kan bli ledsna eller sorgsna.

“Det är beroende på vilken musik man spelar också vissa blir ju mer oroliga och en del gillar musik jättemycket så det är så svårt att hitta en balans där liksom vad de gillar för musik. Man märker ju om det är en lugn låt så blir de lite mer sorgsna och är det någon med fart i så blir de lite mer, så det är klart att de påverkas.” (Person 4)

Personalen ger uttryck för att de kan observera hur musik påverkar de äldres humör. Flera av dem menar att de flesta äldre blir glada och positiva av musik. Några berättade också om hur musik kan vara lugnande för många av de äldre på boendet och att musik kan göra att vissa av de äldre kommer till ro. En respondent påpekade att de äldre blir lugnare av musik vilket har visat sig i form av mindre våld och ett minskat behov av tvångsåtgärder. Musik kan påverka de äldres humör på så vis att deras humör kan skifta men också att musik kan ge upphov till glädje, lugn och minskad aggressivitet. Detta kan hänföras till Ruud (2002, s. 43) som menar att musik kan skapa glädje men också att den kan ha en terapeutisk effekt på människor genom att dämpa oro. Att musik kan ha en lugnande inverkan har även synliggjorts i en tidigare studie där det framkommit att bakgrundsmusik kan dämpa upprördhet och aggressivitet (Götell, Brown & Ekman, 2002).

Några av intervjupersonerna berättade också att det finns äldre som kan bli oroliga efter musiktillfällen där barn och äldre sjunger tillsammans, speciellt de äldre med någon form av demenssjukdom. De är dock osäkra på om oron uppstår på grund av musikaktiviteten i sig eller till följd av att musikaktiviteten äger rum i en annan lokal på boendet och inte på avdelningarna. Det kan vara påfrestande för en person med demenssjukdom att byta miljö och bryta rutiner. Musikaktiviteten som genomförs varannan fredag kan tolkas som ett avbrott i en vanligtvis inrutad tillvaro och kanske kan kontrasten mellan de äldres vardag på avdelningarna och musikaktiviteten bli stor, vilket kan skapa viss oro hos vissa av de äldre. I personalens utsagor framgår både hur musikaktiviteten kan skapa viss oro, som ovan nämnts, men att flera av de äldre ser fram emot musikaktiviteten och är piggare och gladare efter att de har deltagit i ett musiktillfälle. Andra har noterat att några av de äldre har varit trötta efteråt och de lyfter fram att de tror att musikaktiviteten kan vara både sövande och avslappnande. Likartade resultat finns i en svensk studie genomförd på en geriatrisk avdelning där det visade sig att musikaktiviteter där personal deltar och assisterar gjorde att många av de äldre blev uppspelta och energiska men att de även fanns äldre personer som istället blev trötta efter aktiviteten (Götell, Brown & Ekman, 2000).

“Det är ju inte så att de kommer ner och är uppspelta för en del är ju trötta efter den stunden, det är ju sövande också för vissa.” (Person 7)

7.2.2 Bekräftelse

Musiktilfället som vi observerade inleddes med en sång som gick ut på att alla som deltog blev presenterade för varandra. En av musikpedagogerna gick runt bland deltagarna för att fråga vad de hette och tillsammans upprepade deltagarna allas namn i en sång. Detta uppfattade vi som ett sätt att ge möjligheten att få uppmärksamhet och bli sedd, något som vi uppfattade att de flesta av de äldre uppskattade då de lyste upp när de fick höra att alla tillsammans sjöng deras namn. Musik kan hjälpa äldre att få kontakt med andra människor och personer som sjunger tillsammans blir synliga för varandra och kan känna anknytning till varandra. Att delta i musikaktiviteter har också visat sig ge människor möjlighet att nyttja sina resurser, känna sammanhang och mening i livet (Ruud, 2002). Något som vi också uppmärksammade var att både barn och äldre sökte fysisk kontakt genom att exempelvis hålla händer. Det verkade som att några av de äldre uppskattade beröringen och blev glada.

Personalen gav uttryck för att musikaktiviteten ger möjlighet för de äldre att bli sedda och hörda samt att det är av stor betydelse att det kommer personer utifrån som inte känner till de äldres olika vårdbehov utan de blir sedda som de människor de är och inte utifrån deras sjukdom. Musikaktiviteten kan förstås som ett sammanhang som omsorgspersonalen konstruerar där de äldre får en viktig roll för någon annan. Detta arbetssätt följer den nationella värdegrundens ambitioner för kvaliteter inom äldreomsorgen som säger att det i äldreomsorgen ska skapas aktiviteter där de äldre får möjlighet att känna sig betydelsefulla, efterfrågade och behövda av andra (Blennerger & Johansson, 2010). I musikaktiviteten sker ett möte mellan äldre och barn där de äldre kan vara betydelsefulla för barnen då aktiviteten också är tänkt att vara lärtillfälle för barnen. Likartade resultat har framkommit i en studie som handlar om den specifika musikaktiviteten och där forskarna lyfter fram att musik bidrar till ett lärande för barnen i mötet mellan de två olika generationerna (Herrman m.fl., 2014).

“Att få bli sedda bara för de människorna de är i det sammanhanget är ju, jag tror att om de skulle kunna liksom... skulle kunna berätta det så tror jag att de skulle tycka att det är ovärderligt att få bli sedd som man är... någon som inte vad de behöver hjälp med liksom och att träffa någon som inte vet att de behöver hjälp med det ena och med det tredje utan de är här och deltar och är fantastiska! Ett sätt att bara få vara människa.” (Person 1)

7.2.3 Anpassning

Många av respondenterna uppfattade att det är av stor betydelse att försöka känna in de äldre, i vilken sinnesstämning de befinner sig i och försöka anpassa användningen av musik därefter. Några uttryckte också att det är viktigt att tänka på vad de olika individerna är intresserade av, vilken musik de uppskattar och om de överhuvudtaget uppskattar musik. Götell, Brown och Ekman (2002, s. 212-213) påpekar i sin studie att alla äldre inte uppskattar sång och musik utan att sådana aktiviteter kan vara besvärande för vissa personer.

Det som personalen uttrycker ovan tyder på att deras syn överensstämmer med den nationella värdegrunden för äldreomsorgen som talar för att alla individer har rätt att få sina individuella behov respekterade och tillgodosedda, dvs. att personalen noga uppmärksammar de individuella önskemålen. Det är viktigt att vara medveten om att alla individer har olika behov och önskemål vilket ställer krav på att vården anpassas till den enskilda individen (Blennberger & Johansson, 2010). I personalens utsagor framgår det att det är av stor vikt att släppa tanken om vad man tycker om när man är gammal och istället lyssna in och befinna sig hos den enskilda individen för att förstå vad just den personen uppskattar.

“Och så måste vi bli bättre på det här att inte bara så här nu sätter vi på de här svenska hits-favoriterna i matsalen för alla... alla är inte i svenska hits-stämning samtidigt... äldre är inte en homogen grupp människor, på äldreboende är det inte en homogen grupp utan man är fortfarande en person med enskilda känslor och tankar och tycken som är otroligt viktiga att ta tillvara på. Det är en utmaning alltså.” (Person 1)

Några av respondenterna berättar att det också är viktigt att känna av vid vilka tillfällen och i vilka situationer musik är uppskattat eller inte, att de kan avgöra när musik bör eller inte bör användas och att detta kan påverkas av vilken sinnesstämning individen befinner sig i. Vissa uppfattar också att personer som vid något tillfälle reagerat negativt på musik, exempelvis genom att bli sur, inte nödvändigtvis reagerar på samma sätt nästa gång. Det kan enligt vissa informanter bli för mycket intryck för en del äldre när de lyssnar på musik och det är då viktigt att personalen kan känna av när det är lämpligt att inte använda musik. Det är därför av stor vikt att personalen har förmåga att kunna bedöma de äldres psykologiska status och anpassa musikanvändningen därefter. Att kunna göra denna bedömning är rimligtvis ännu viktigare då inte alla äldre kan uttrycka sina behov eller önskemål. Blennberger och Johansson (2010, s. 28-29) menar att individanpassning kräver lyhördhet för alla individers unika förutsättningar. Att personalen reflekterar över musikanvändningen och att detta diskuteras kontinuerligt i arbetsgrupperna för att på så vis undvika att utsätta individer för något de uppfattar som obehagligt eller som de inte uppskattar ser vi som mycket viktigt.

“Man kan ju känna av om vi säger om radion står på eller det står en cd-skiva på, då har vi ju personer med psykisk sjukdom och det märker man ju på dem att nu får vi nog bryta musiken för det blir kanske för mycket intryck för en del.” (Person 7)

7.3 Lärande

Under lärande kommer underkategorierna *se nya sidor*, *musik i vardagen*, *engagemang* och *erfarenhetsutbyte* att presenteras och diskuteras.

7.3.1 Se nya sidor

Något som ett flertal av respondenterna uttryckte var att musikaktiviteten har gjort att de har lärt sig att vidga sina perspektiv och lärt sig att se andra sidor hos de äldre på boendet som de inte har sett tidigare trots att de har arbetat på boendet under lång tid. Ett exempel på detta är

att de upptäckte att äldre personer som inte pratar kan sjunga. Musikaktiviteten utgör ett nytt inslag i äldreomsorgen som bryter gamla rutiner och som gör att personalen lär sig att se andra sidor hos de äldre. Genom att se och reflektera över följderna av musikaktiviteten skapas ny kunskap om de äldre hos personalen. Detta kan kopplas till Deweys (1999, s. 184) resonemang kring att kunskapen om vår omvärld ökar då människan tänker över sina handlingar och dess konsekvenser. Om personalen inte kontinuerligt reflekterar över olika händelser, som exempelvis musikaktiviteten finns det en risk att sådana aktiviteter eller händelser genomförs rutinmässigt. Då arbetet utförs på rutin och sker utan att personalen tänker på varför, hur och vad de gör kan det leda till att ny förståelse i arbetet inte uppstår (Rönnerfält & Norman, 2015).

*“Även de som inte pratar som kanske har afasi och sånt och inte kan prata, de kan ju sjunga. det är ju helt otroligt, de kan sjunga helt klart, texten och alltihop fast de kan inte prata då”
Person 2*

En intervjuperson ansåg att de andra aktörerna som deltar i musikaktiviteten kan vara en hjälp för personalen att se människorna som bor på boendet på ett annat sätt genom att aktörerna berättar hur de ser och upplever de äldre. Vidare berättade personen att de ofta kanske ser på de äldre utifrån deras sjukdom.

“Det är inte alltid bra alltså det får man ju säga, så är det ju. Man går i sin trall... Man ser mycket deras sjukdom, vad de inte kan... Det är så gott att se vad de kan och lyfta det och sluta lägga fokus på sjukdomen.” (Person 1)

En annan respondent berättade om hur musiken har förändrats med tiden och att det kanske är vanligt att tro att äldre personer främst uppskattar en viss sorts musik men att respondenten har upptäckt att det inte behöver vara på detta sätt.

“Nu märker man ju hur musiken ändrar sig för många år sedan så vad det ju Snoddas man skulle spela i princip jämt men nu är det dansmusik och för ett tag sedan så hade vi en dam och hon kunde komma till mig på kvällen och så sa hon, vad ska jag sätta på för skiva nu då... Ta något häftigt sa jag och hon satte på ACDC och jag fick ju in och titta... Då hade hon jättemycket ACDC, ZZ Top och sådana grejer... Då tänkte man vad sjutton hon var ju ändå 70, så vanligt kan det inte vara bland 70-åringar att spela ACDC.” (Person 10)

Det finns föreställningar om vilken slags musik som äldre personer uppskattar och det kan uppstå situationer som gör att personalen blir medveten om de fördomar eller föreställningar de har om vad äldre människor “bör” tycka om. I utsagan ovan framgår en av de intervjuades förvåning över den äldres musikval. I en sådan situation, när fördomen ställs på kant, kan det ha skett en form av lärande reflektion, en situation som Rönnerfält och Norman (2015, s. 15) beskriver som att en person iakttar en faktisk händelse och blir medveten om sina tidigare tankesätt och att reflektionen kan leda till ett nytt sätt att förhålla sig till det nya, i fallet ovan exempelvis den äldre personens musiksmak.

7.3.2 Musik i vardagen

I det empiriska materialet kan vi urskilja att musik används på ett flertal olika sätt på äldreboendet. Några respondenter berättade att musik kan användas för att underhålla men också för att aktivera de äldre och bryta tristess. Vidare sade några av de intervjuade att de har kunnat använda sig av och genomföra de rörelser som de äldre lärt sig under musikaktiviteterna. Detta tyder på att personalens användande av musik i vardagen är en konsekvens av att de tänker på ett nytt sätt där de tar med sig erfarenheter och kunskaper från musikaktiviteten in i vardagen på avdelningarna. Detta sätt att få erfarenheter och kunskap för tankarna till Deweys (1999, s. 327) resonemang om att det krävs ett görande för att kunna få kunskap och förståelse för något. En viktig förutsättning för personalens lärande är att de får möjlighet att experimentera och använda sig av erfarenheterna i arbetet (Ellström, Ekholm & Ellström, 2003). Vår tolkning är att det har skett ett lärande bland personalen då de ser musik som ett användbart verktyg som de kan tillämpa i dagliga vårdsituationer. Detta sätt att använda musik kan liknas vid musikterapeutisk vård. Musikterapeutisk vård beskrivs i en svensk studie och innebär att personalen tillämpar sång och musik i olika vårdaktiviteter och att musikanvändningen inte därmed är bunden till en specifik musikaktivitet. Studien visar också på att det är fördelaktigt med musikaktiviteter där personalen assisterar och hjälper de äldre eftersom det möjliggör en integration av musikens goda effekter in i vardagliga vårdsituationer (Götell, Brown & Ekman, 2000).

“Vissa rörelser kanske vi använder för dem, man sitter ju till sången och då så sjunger man... Så kommer rörelserna och då gör ju även de boende det.” (Person 7)

En annan respondent uppfattade att musik kan vara användbart för att underlätta vid förflyttningar på så vis att de kan vara lättare att röra sig mot musik. Vidare sade denne att musik kan användas för att kommunicera med de äldre genom att personalen sjunger eller att de spelar en viss typ av musik för att förtydliga situationer. Likartade resultat förekommer i en studie genomförd bland äldre personer med demenssjukdomar som visade att sång och bakgrundsmusik kunde förbättra de äldres förståelse och samarbete i dagliga omsorgsaktiviteter (Götell, Brown & Ekman, 2002).

“Någon som har svårt att förflytta sig kan vara hjälpt av att röra sig mot musiken istället för mot en stol eller så. Den som har svårt att ta emot hjälp som kränker den personliga sfären kan vara hjälpt av att få lyssna på musik eller sjunga tillsammans under tiden. Man kan förtydliga en situation genom att sjunga, lyssna på samma musik vid den situationen kan det bli tydligare att förstå vad som ska göras och vilka förväntningar som finns. Till exempel hade vi en dam som inte kissade när hon satt på toaletten utan fortsatte sitta och skrika att hon var kissnödig och kissade inte förrän hon blev lagd i sängen. Hon gillade den blomstertid nu kommer så vi började spela den när hon kissade i sängen och förflyttade sedan musiken till att spela musiken när hon satt på toaletten och efter några veckor började hon kissa i toaletten.” (Person 1)

En annan uppfattning som en respondent uttryckte var att personalen har lärt sig att de inte behöver använda lugnande läkemedel i lika stor utsträckning som tidigare utan att musiken kan användas istället och att lugnande läkemedel inte ska användas i första hand.

Musikanvändning kan vara ett alternativ för de som är i behov av lugnande medicin. Musik kan också användas som åtgärd för att lindra ångest, smärta samt öka välbefinnande (Lee, Chan & Mok, 2010).

“Vi hade kunnat hjälpa dem med så mycket enklare medel och det är ju bra för då har ju personalen fått upp ögonen för att, nummer ett är inte medicin och inte nummer två heller och kanske inte ens nummer tre utan det är när man har testat tre, fyra andra olika saker det är då vi använder läkemedel och i de allra flesta fall kommer vi inte ens så långt, vi behöver inte det.” (Person 1)

7.3.3 Engagemang

Under observationerna lade vi märke till att de ur äldreomsorgspersonalen som deltog under den gemensamma musikaktiviteten var aktiva under hela sångstunden, vilket vi tolkar som att de var engagerade. Omsorgspersonalen försökte hela tiden att få med de äldre som satt närmast genom att exempelvis lätt klappa takten mot deras ben, hålla handen och uppmuntra de äldre när de försökte sjunga eller göra rörelser. Omsorgspersonalen var själva med och gjorde alla rörelser, sjöng med i alla sånger och såg ut att tycka att det var roligt. Att personalen och de äldre hjälptes åt och sjöng tillsammans uppfattade vi gav delad glädje mellan personalen och de äldre. En musikaktivitet där personal deltar och hjälper de äldre kan förbättra det sociala samspelet mellan äldre och personal (Götell, Brown & Ekman, 2000).

Ett flertal av respondenterna uppfattade att användningen av musik delvis är beroende av personalens engagemang och intresse samt att musikanvändningen påverkas av vilka av personalen som arbetar på avdelningarna. Ett par av informanterna berättade att alla i personalen kanske inte använder musik i vardagsarbetet utan att det beror på vem som arbetar. De berättade att det finns personer i personalen som uppskattar dans och musik och att de tror att dessa personer använder musik och dans i större utsträckning i arbetet. Användandet av musik och dans kan bero på att de har ett större intresse för musik. En annan anledning skulle kunna vara att de har blivit motiverade att använda musik då de sett hur de äldre reagerat och påverkats av musik både under musikaktiviteten och vid andra tillfällen då musik använts.

“Det finns ju personal som gillar mycket dansmusik och gillar att dansa och då blir det kanske när de jobbar.” (Person 7)

Några av respondenterna berättade att det kan vara lättare att gå med på och ställa upp på olika former av aktiviteter om personalen är intresserade av dem. I personalens utsagor framgår det att det är viktigt att personalen är engagerade och delaktiga under musikaktiviteten och att den personal som deltar försöker sjunga med och göra rörelser. För att kunna lära sig av musikaktiviteten krävs det rimligtvis att alla i personalen uppfattar att den är viktig och därmed lägger ett engagemang i denna. En eventuell svårighet som framgår

av intervjuutsagorna är att alla i personalen inte får möjlighet att någon gång delta i aktiviteten. Detta kan göra det svårt för dem som inte deltagit att få förståelse och känna engagemang för aktiviteten. En förutsättning för att ett kollektivt lärande ska ske är att samtliga bryr sig om situationen och engagerar sig (Ohlsson & Granberg, 2016).

“Man får ju engagera sig lite tycker jag och annars så kanske man inte ska gå med, då kanske någon annan kan göra det bättre men man får ju försöka sjunga med och vara delaktig i det som görs.” (Person 8)

Vidare berättar en respondent att flera i personalen ska gå en utbildning med koppling till musikaktiviteten och att detta kräver lite mer av personalen och att det finns ett intresse hos dem.

“Vi får ju ge mycket utav oss förut var det bara att vårda de gamla och så men nu är det så mycket mer vi ska göra... man får ju vara lite intresserad också.” (Person 2)

7.3.4 Erfarenhetsutbyte

Det gick att urskilja tydliga skillnader i det empiriska materialet vad gäller huruvida personalen diskuterade och utbytte erfarenheter i arbetsgrupperna kring musikaktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans*. Många av respondenterna uppfattade att de inte diskuterade aktiviteten särskilt mycket med varandra i arbetsgrupperna. Några berättade att de diskuterade i personalgruppen och att det då främst handlade om att planera vilka av de äldre som skulle vara med och kunde tänkas ha nytta av att vara med på aktiviteten.

“Innan det drar igång och när man planerar och detta så pratar vi väldigt mycket om det och vi har ju diskussion om vilka, alla i hela personalen är ju med och bestämmer vem som får vara med och vem man ser har behållning av det.” (Person 7)

Vissa av respondenterna menar att de inte har diskuterat vad som går att lära av musikaktiviteten men att de vid några tillfällen har pratat med varandra om att använda något av det som gjorts under aktiviteten. Det finns personal som har erfarenheter och kunskaper av musikaktiviteten, dock framkommer det att dessa erfarenheter sällan diskuteras i gruppen. Kunskapen blir tyst, det vill säga att erfarenheterna inte delas. Att föra fram dessa kunskaper och sprida dem i arbetsgruppen ser vi som ett sätt att lyfta kunskap om musikens möjligheter som inslag i vård- och omsorgsarbetet. Enligt Rönnerfält & Norman (2015, s. 18) leder gemensam reflektion till att tyst kunskap blir synlig och sprids, det är också ett sätt att kunna ta tillvara på kompetenser och erfarenheter som finns i personalgruppen. Att reflektera tillsammans bidrar också till nya problemlösningar, idéer och arbetssätt. Dewey (1999, s. 347) påpekar att kunskap inte är något som förvärvas individuellt utan den skapas i en social process i samverkan med andra.

“Det har ju hänt att man kan säga så här ska vi testa det för det gjorde de uppe... just för tillfället så då. Men vi sitter ju inte och diskuterar att vi ska göra så och så eller det kommer mer spontant.” (Person 10)

En intervjuperson uppfattade att det tidigare inte pratats tillräckligt mycket om vad som hände till följd av musikaktiviteten men att de på senare tid har börjat prata mer om aktiviteten på avdelningarna och på enstaka möten. Respondenten anser också att de i personalgruppen i dagsläget pratar mer och mer och att de flesta har förstått storheten i aktiviteten samt att de uppfattar att det är viktigt att prata med varandra och dela erfarenheter både inom personalgruppen och med de andra aktörerna som deltar i musikaktiviteten.

“Vi har lärt oss är att ju mer vi pratar med varandra alltså både undersköterskor och chefer och liksom så här desto mer förstår vi styrkan i budskapet i musiken och vad det gör för våra gamla för vi är mycket personal, man är inte här alla dagar. Den som är med på fredagen när musiken är och ser liksom att där sitter till exempel Agda och verkar inte delta och så dem som jobbar på söndagen får se skillnaden alltså får man aldrig höra det så tror man inte på det, då tycker man inte det är viktigt och då bryr man sig inte om Agda kommer iväg på det eller inte, alltså det låter ju jättehemskt men så är det. Så får man inte veta vad det gör så kommer man inte tycka det är viktigt och då kommer man inte lägga tiden på att se till att det händer. Så jag har lärt mig att det är jätteviktigt att man pratar om vad som händer, vad ser vi och vad är våra erfarenheter och även att man gör det tillsammans med de andra yrkesgrupperna alltså musikskolan och förskolan.” (Person 1)

Vår uppfattning är att personalen har börjat dela med sig av sina erfarenheter till varandra. Larsson (2016, s. 157) menar att samtal i mindre grupper kan vara en plattform för att synliggöra och ta del av kompetenser och erfarenheter som finns hos individerna. Vi ser det som betydelsefullt att det finns en samverkan i personalen, att de får möjlighet att reflektera och att de för en dialog med varandra för att på så sätt kunna lära tillsammans. Ett kollektivt lärande förutsätter dialog, interaktion och utrymme för reflektion (Ellström, Ekholm & Ellström, 2003; Ohlsson & Granberg, 2016). Som tidigare nämnts har inte alla i personalen fått möjlighet att delta i musikaktiviteten och därför uppfattar vi att det är särskilt viktigt att personalen diskuterar och delar sina upplevelser med varandra.

8. Slutsats

Syftet med denna studie var att undersöka hur vård och omsorgspersonal uppfattar betydelsen av musik som en del av vård och omsorg inom äldreomsorgen. Resultatet visar att personalen uppfattar att musik kan förbättra de äldres minne och vara ett verktyg för att återskapa minnen. De uppfattar också att musik kan användas för att förbättra de äldres rörelseförmåga, inverka på deras humör och att musikaktiviteter kan vara ett inslag där de äldre får möjlighet att känna sig bekräftade. Resultatet visar även att personalen ser det som viktigt att anpassa inslaget av musik utifrån den enskilde individen. Musikaktiviteter som exempelvis *barn och äldre sjunger tillsammans* kan bidra till att personal lär sig att se nya sidor hos de äldre och att de får erfarenheter och kunskaper som kan tillämpas i andra vårdsituationer. Personalens

engagemang är en avgörande faktor som påverkar musikanvändningen i vardagen och kvaliteten på musikaktiviteter. Studien tyder också på att det är av stor vikt att personal utbyter kunskaper och erfarenheter för att kunna lära tillsammans. Resultatet av denna undersökning visar att musik kan vara ett betydelsefullt inslag som kan öka äldre personers välbefinnande och livskvalitet. Vår studie visar också vikten av att omsorgspersonal ser till den enskilda individen och dess intressen och behov. Det krävs att personal inom äldreomsorgen har förståelse för att alla äldre är olika, att äldre inte är en homogen grupp. Musikaktiviteter kan även bidra till ett lärande hos personalen som kan öka kvaliteten i äldreomsorgen. Vårt resultat tyder på att musik kan vara ett viktigt inslag i äldreomsorgen och att det är betydelsefullt att omsorgspersonalen förmedlar erfarenheter och kunskaper inom personalgruppen och till andra aktörer inom vård och omsorg. Ett ökat inslag av musik i äldreomsorgen skulle kunna resultera i att musik blir en kompetens i omsorgsyrket, detta skulle kunna påverka utformningen av framtidens vård- och omsorgsutbildningar. Avslutningsvis ger studiens resultat stöd för att föra in musikinslag i vård och omsorg inom äldreomsorgen.

9. Diskussion

I detta avsnitt kommer studiens resultat att avslutningsvis diskuteras ur två olika perspektiv där författarna presenterar sin valda infallsvinkel individuellt.

9.1 Individanpassad vård och omsorg – Mikaela Zackrisson

Då andelen äldre i Sverige ökar i allt högre takt kommer detta på sikt rimligtvis att leda till ökade krav på äldreomsorgen att kunna tillgodose alla individers olika behov och önskemål. För att realisera detta krävs att personalen är lyhörd inför varje individs önskingar och förutsättningar (Lennartsson & Fors, 2012). Även den nationella värdegrunden för äldreomsorgen pekar på att det är av stor betydelse att all vård och omsorg ska anpassas efter individen och dess önskemål vilket innebär att alla äldre har rätt att få sina individuella behov respekterade och uppfylla. Detta innebär att det även ska finnas meningsfulla aktiviteter som kan tillgodose alla individernas olika intressen och önskemål (Blennberger & Johansson, 2010).

Vad som anses som meningsfulla aktiviteter är naturligtvis olika för alla personer och musikaktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans* kan vara en tänkbar meningsfull aktivitet där de äldre som vill delta får möjlighet att tillsammans med andra sjunga och dela gemenskap. Dock är det inte självklart att alla personer uppskattar musik eller barn och detta var även något som några av respondenterna påpekade i intervjuerna. Musik och sångaktiviteter uppskattas inte av alla, utan sådana aktiviteter kan till och med vara besvärande för vissa individer (Götell, Brown & Ekman, 2002). Det framkom även i intervjuerna att alla äldre inte heller reagerar positivt på musik utan att vissa reagerar negativt genom att uppvisa oro eller sorg. De olika reaktionerna visar att det uppenbarligen behövs mer forskning gällande hur olika människor med till exempel demenssjukdomar reagerar på olika slags musik.

Det är viktigt att personalen har förmåga att kunna anpassa musik och musikaktiviteter efter de äldres psykologiska status och att personalen reflekterar över när musik kan användas och när den bör undvikas. Att personalen kan göra denna bedömning är viktigt då inte alla äldre har möjlighet att uttrycka sina behov eller önskemål på grund av olika funktionsnedsättningar. Blennberger och Johansson (2010, s. 28-29) påpekar att individanpassning i omsorgen kräver att personalen är lyhörd inför alla individers unika förutsättningar. Reflektioner över musikanvändningen bör ske kontinuerligt och diskuteras regelbundet i personalgruppen för att personalen på så sätt ska undvika att utsätta de boende för något som de inte uppskattar.

I intervjuutsagorna framkom det även att personalens eget intresse för musik avgör kvalitén i musikaktiviteten och användande av musik i vardagen är också beroende av vilken personal som arbetar på avdelningen. Några berättade att alla i personalen kanske inte använder musik i arbetet utan att det beror på vem som arbetar. Det framkom även att det finns de i personalen som uppskattar dans och musik mer än andra och att dessa använder musik och dans i större utsträckning. Musikanvändning och andra aktiviteter ska inte vara beroende av personalens intresse utan är en del av deras ordinarie arbete i att tillgodose äldres behov och önskemål i form av olika aktiviteter som de äldre uppfattar som meningsfulla. Att kunna tillgodose olika önskemål är en kvalitetsaspekt i äldreomsorgen som inte kan vara avgörande av personalens intresse och därför inte ska påverka kvalitén i olika aktiviteter. Valet av de äldre personer som får möjlighet att delta i musikaktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans* sker i samråd med den personal som arbetar nära de äldre och de väljer ut vilka av de äldre som anses mest lämpliga eller som kan gynnas mest av att delta. Det framkom även att personalen anpassar valet av vilka äldre som kan komma i fråga baserat på barnens medverkan. Personalen väljer att inte ta med äldre personer som kan uppfattas som skrämmande för barnen, vilket innebär att musikaktiviteten inte är en helt öppen aktivitet där alla äldre får delta. Att selektera personer som anses skrämmande kan uppfattas som att personalen sätter barnens behov före de äldres intressen. Vissa äldre får inte möjlighet att delta och kan därför gå miste om en aktivitet som de kanske skulle uppfatta som meningsfull.

Det måste finnas en variation av olika aktiviteter i äldreomsorgen där alla äldre personers olika intressen kan tillgodoses och att de får möjlighet till en aktiv och meningsfylld tillvaro. Att försöka skapa olika aktiviteter som går i linje med de äldres intresse är dock en resursfråga då det rimligtvis krävs mer resurser för att kunna tillgodose allas önskemål, men för att kunna skapa en individanpassad omsorg krävs det resurser som står i paritet till de äldres egna önskemål. Det är även av stor vikt att personalen får möjlighet att reflektera över sina egna tankar och fördomar om vad äldre personer tycker om och istället uppmuntras att lyssna in och känna av vad den enskilda individen uppskattar. I intervjuerna framkom det att vissa i personalen har föreställningar om vilken typ av musik som äldre personer förväntas uppskatta. Det finns idéer om att äldre personer uppskattar dansband och visor, men musik är något levande som utvecklas och förändras i takt med generationer varför ”musiksmak” ständigt är i förändring. Vissa av respondenterna påpekade att de blev förvånade när några av de äldres musiksmak inte stämde överens med de föreställningar de hade. Äldre är ingen homogen grupp där alla har samma behov och intressen. Majoriteten av de äldre förväntas dessutom att uppskatta samvaron med barn. När personalens fördomar ifrågasätts kan detta ge

en form av lärande reflektion, vilket Rönnerfält och Norman (2015, s. 15) beskriver som en process där personalen iakttar en faktisk händelse och blir medvetna om tidigare fördomar och tankesätt genom att personalen reflekterar över dessa och på så sätt kan detta leda till ett nytt sätt att förhålla sig till det nya. Personalen bör vara mer medveten om och ha större kunskaper om rådande samtidshistoria. Äldreomsorgens val av aktiviteter och musik bör anpassas efter varje individs intressen och inte baseras på gamla föreställningar om vad äldre personer uppskattar. Detta kan även vara ett tänkbart forskningsområde framöver då det på sikt kommer ställas ökade krav på att personalen ska kunna tillfredsställa alla äldre personers intressen och behov.

9.2 Musik som kompetens i omsorgsyrket? – Carolina Hansson

Syftet med studien var att undersöka hur vård- och omsorgspersonal uppfattar betydelsen av musik som en del av vård och omsorg inom äldreomsorgen. I personalens utsagor framgår det att de uppfattar musikaktiviteten och musik i sig som ett positivt inslag i omsorgen om de äldre. Denna studie väcker många intressanta frågor, en av dessa är vad som skulle krävas av omsorgspersonal om inslag av musik skulle föras in i äldreomsorgen i allt större utsträckning.

Flera av de intervjuade uppfattade att den enskilda personalens intresse för musik påverkar användandet av musik på det särskilda boendets avdelningar och att engagemang är en betydelsefull faktor för kvaliteten på musikaktiviteten. De menade att det är lättare att delta i aktiviteter som de är intresserade av. Detta tyder på att inte alla i personalgruppen ser musikaktiviteten som en vardagsnära del av vård och omsorg. Oavsett är aktiviteten en del av den ordinarie verksamheten vilket innebär att den också är en del av personalens arbetsuppgifter. Dessa ska genomföras oberoende av intresset hos personalen. Givetvis är det samtidigt betydelsefullt att det finns personer som är mycket intresserade av musik och att de kompetenser som finns bland personalen tas tillvara. För att ta tillvara detta är det viktigt att det finns forum för att dela med sig av reflektioner, intressen och vunna erfarenheter till andra i personalgruppen och att det finns utrymme för att reflektera över detta tillsammans. Att reflektera tillsammans kan göra att personalen på arbetsplatsen får förståelse för de kunskaper personalen har och vilka kunskaper som behöver utvecklas (Rönnerfält & Norman, 2015).

Om personalen ser musik som ett viktigt inslag i vård och omsorg är det av stor betydelse att de lyfter fram de reaktioner som de sett bland de äldre. Om personalen är övertygade om att musik kan vara ett verktyg för att öka kvaliteten i det dagliga arbetet bör sådana kunskaper och erfarenheter spridas. I detta fall är den personal som har erfarenheter av äldres reaktioner experter och de som har tillägnat sig kunskap och erfarenheter av hur musik kan användas. Det framgår i intervjuutsagorna att de flesta i personalgruppen har positiva erfarenheter av musikinslagen och därför finns det skäl att dela dessa erfarenheter med andra aktörer inom vård och omsorg.

Bland respondenterna finns personer som uppfattar att det skett en förändring i deras arbete i form av att de numera förväntas göra mer än att enbart vårda de äldre enligt tidigare rutiner. Musikaktiviteten är ett nytt inslag och en ny arbetsuppgift som på sikt kan komma att påverka kompetenskraven för omsorgsyrket. Enligt Rönnerfält och Norman (2015, s. 19) är kompetens

något som krävs för att kunna utföra arbetsuppgifter och kompetenskraven för ett yrke förändras. Detta innebär att kompetensen behöver utvecklas allt eftersom nya arbetsuppgifter som påverkar villkoren på arbetsplatsen tillkommer. Eftersom musikaktiviteten utgör en ny arbetsuppgift skulle det rimligtvis behövas ny eller utökad kunskap kring hur musik kan användas samtidigt med kunskaper om den påverkan musik kan ha på äldre personer med olika funktionsnedsättningar. Det skulle troligtvis vara av stor vikt att omsorgspersonal får möjlighet att ta del av forskning och olika studier som görs och som tidigare har gjorts på området. Ellström, Ekholm och Ellström (2003, s. 26) påpekar vikten av teoretiska kunskaper, dessa är av stor betydelse för att stödja ett erfarenhetsbaserat lärande i arbetet. De menar också att det finns ett samspel mellan teoretisk kunskap och kunskap som individen får till följd av erfarenhet. För att lära sig av sina erfarenheter krävs det att individen kan tyda och dra slutsatser av sina erfarenheter, detta förutsätter att individen har teoretiska kunskaper. Att lära i arbetslivet handlar alltså om att regelbundet växla mellan rutin och reflektion.

Ett ökat inslag av musik i äldreomsorgen skulle troligtvis som tidigare nämnts kräva att personer som redan arbetar inom äldreomsorgen behöver ta del av kunskap och forskning som finns inom området. I det empiriska materialet framkommer det att några av omsorgspersonalen ska gå en utbildning med koppling till musikaktiviteten *barn och äldre sjunger tillsammans*, detta tyder på att musik ses som ett viktigt område att kompetensutveckla personalen kring. Om musik i framtiden skulle utgöra en kompetens i omsorgsycket skulle det även bli viktigt att fundera över möjligheten för omsorgspersonal att ta del av forskning och kunskap om musik i olika utbildningssammanhang. I resultatdiskussionen framgår att omsorgspersonal kan använda musik på ett sätt som kan liknas vid musikterapeutisk vård, alltså tillämpning av musik och sång i olika vårdaktiviteter (Götell, Brown & Ekman, 2000). Att utbilda äldreomsorgspersonal i musikterapi skulle kanske kunna vara ett sätt att utveckla musik som en kompetens samtidigt som äldres olika behov tillgodoses och att kvaliteten inom vård och omsorg ökar.

Givetvis skulle även de personer som har för avsikt att börja arbeta inom vård och omsorg behöva få möjlighet att ta del av kunskap och forskning kring musik. Kan det behövas utrymme för att föra in olika former av kultur i exempelvis gymnasiala vård- och omsorgsprogram genom att utforma utbildningen med någon form av estetisk inriktning? Vidare går det också att tänka sig att musik kan integreras i olika former av utbildningar och att kurser som riktar sig mot arbete i äldreomsorgen även på högskolenivå får ett innehåll där estetiska inslag problematiseras. Äldreomsorgen är under ständig kritik och utifrån egna erfarenheter av att arbeta inom vård och omsorg är det många gånger svårt att hitta människor som vill arbeta inom yrket. Att föra in musik som kompetens i äldreomsorgen skulle kunna vara ett sätt att tillföra nya inslag och en ny mening i omsorgsycket samtidigt som detta också skulle förstärka inslag i värdegrunden. En möjlig följd av detta kan vara att omsorgsycket blir mer attraktivt vilket kan leda till att fler personer blir intresserade av att arbeta inom äldreomsorgen. Om intresset ökar söker sig troligtvis fler personer till omsorgsycket.

Avslutningsvis visar resultatet av denna studie att musik kan vara ett betydelsefullt inslag i vård och omsorg inom äldreomsorgen, hur detta förmedlas från omsorgspersonalen till andra

aktörer inom vård och omsorg blir avgörande för huruvida musik framöver kommer att kunna bli en kompetens i omsorgsycket. Skulle så bli fallet är det viktigt att fundera över hur exempelvis framtidens vård- och omsorgsutbildningar ska utformas.

10. Referensförteckning

- Axelson, C. & Axelson, U. (2013). *Musik hela livet: ett studie- och diskussionsmaterial om projektet "Musik för alla äldre" i X kommun*. X: X kommun.
- Berentsen, V. D. (2010). Kognitiv svikt och demenssjukdom. I Kirkevold, M., Brodtkorb, K. & Hysten Ranhoff A. (red.) *Geriatrisk omvårdnad: god omsorg och vård till den äldre*. Stockholm: Liber, ss. 343-376.
- Blennerger, E. & Johansson, B. (2010). *Värdigt liv och välbefinnande: äldreomsorgens värdegrund och brukarinflytande i tolkning och praktik*. Solna: Fortbildning.
- Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlgren, O. D. & Johansson, K. (2009). Fenomenografi. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 122-135.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2 . uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Diener, E. (2006). Guidelines for National Indicators of Subjective Well-Being and Ill-Being. [Elektronisk] *Applied Research In Quality Of Life*, vol. 1, ss. 151-157. Tillgänglig: EBSCOhost [2017-05-22] DOI: 10.1007/s11482-006-9007-x
- Ellström, E., Ekholm, B. & Ellström P-E. (2003). *Verksamhetskultur och lärande: om äldreomsorgen som lärandemiljö*. Lund: Studentlitteratur.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2009). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 13-37.
- Fors, F. (2012). *Nya mått på välfärd och livskvalitet i samhället*. Stockholm: Statsrådsberedningen, Regeringskansliet. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49b6d0/contentassets/49fa9971dc4d4d6b8dd33c9178a51cc3/nya-matt-pa-valfard-och-livskvalitet-i-samhallet> [2017-03-06].
- Furehed, R. (1994). De gravt utvecklingsstördas livskvalitet: Teori, bedömning, etik. I Richt, B. (red.) *Livskvalitet teori, mätning och realitet*. Linköping: univ., Tema Hälsa och Samhälle.
- Götell, E., Brown, S. & Ekman S-L. (2000). Caregiver-assisted music events in psychogeriatric care. [Elektronisk] *Journal of Psychiatric & Mental Health Nursing*, vol. 7(2), ss. 119-125. Tillgänglig: EBSCOhost [2017-04-10]

- Götell, E., Brown, S. & Ekman S-L. (2002). Caregiver Singing and Background Music in Dementia Care. [Elektronisk] *Western Journal of Nursing Research*, vol. 24(2), ss. 195-216. Tillgänglig: SAGE Journals [2017-04-26]
- Hays, T. & Minichiello, V. (2005). The contribution of music to quality of life in older people: an Australian qualitative study. [Elektronisk] *Ageing and Society*, vol. 25(2), ss. 261–278. Tillgänglig: Cambridge Core [2017-02-23] DOI: 10.1017/S0144686X04002946
- Herrman, M., Wahlström, E., Nilsson, L. & Winroth, J. (2014). *Det är roligt när dom kommer och spelar och sjunger: kulturprojekt som utvecklingsarbete?* Trollhättan: Högskolan Väst.
- Kylén, J-A. (2004). *Att få svar: intervju, enkät, observation*. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning.
- Larsson, P. (2016). Organisatoriska förutsättningar för kollektivt lärande. I Granberg, O. & Ohlsson, J. (red.) *Kollektivt lärande- i arbetslivet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 151-176.
- Lee, Y., Chan, M.F. & Mok E. (2010). Effectiveness of music intervention on the quality of life of older people. [Elektronisk] *Journal of Advanced Nursing*, vol. 66(12), ss. 2677–2687. Tillgänglig: EBSCOhost [2017-02-23] DOI: 10.1111/j.1365-2648.2010.05445.x
- Lennartsson, C. & Fors, S. (2012). Sociala skillnader i hälsa bland äldre. I Rostila, M. & Toivanen, S. (red.) *Den orättvisa hälsan: om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 342-360.
- Mårdén, B. & Theliander, J. (2004). Perspektiv på utbildning i utbildning och arbetsliv. I Theliander, J. (red.) *Arbetsintegrerat lärande*. Lund: Studentlitteratur, ss. 61-79.
- Ohlsson, J. & Granberg, O. (2016). Vad är kollektivt lärande?. I Granberg, O. & Ohlsson, J. (red.). *Kollektivt lärande- i arbetslivet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 9-18.
- Ruud, E. (2002). *Varma ögonblick: Om musik, hälsa och livskvalitet*. Göteborg: Bo Ejeby Förlag.
- Rönnerfält, M.B. & Norman, E. (2015). *Reflektion som arbetsutveckling*. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SCB (Statistiska centralbyrån) (2015). *Sveriges framtida befolkning 2015–2060*. [Elektronisk] Stockholm: Statistiska centralbyrån. Tillgänglig: http://www.scb.se/Statistik/ Publikationer/BE0401_2015I60_BR_BE51BR1502.pdf [2017-05-22].

Stephoe, A., Deaton, A. & Stone A. A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. [Elektronisk] *The Lancet*, vol. 385, ss. 640-648. Tillgänglig: ScienceDirect [2017-03-03] DOI: [10.1016/S0140-6736\(13\)61489-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61489-0)

Stryhn, H. (2007). *Etik och omvårdnad*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. [Elektronisk] Bromma: CM-Gruppen AB. (Vad är god forskningssed 1: 2011). Tillgänglig: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/> [2017-02-16].

WHO (World Health Organization) (1997). *WHOQOL Measuring Quality of Life*. [Elektronisk]. Genève: WHO. Tillgänglig: http://www.who.int/mental_health/media/68.pdf [2017-03-28].

11. Bilaga 1

INTERVJUGUIDE	Intervjufrågor:
INLEDNING	Vilken befattning har du? Vilken utbildning har du? Hur länge har du arbetat inom äldreomsorgen? Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats? Hur delaktig är du/har du varit i delprojektet <i>barn och äldre sjunger tillsammans</i> ?
MUSIK Hur uppfattar personalen att musikaktiviteter kan påverka äldres välbefinnande och livskvalitet?	Vad tänker du på när du hör ordet "musik"? Hur påverkas du själv av musik? Vilka erfarenheter har du av musik? I vilka sammanhang/när/hur lyssnar du på musik? Använder ni er av någon form av musik i det dagliga arbetet? Varför anordnas musikaktiviteter på detta boende? Vilka av de äldre är det som deltar i <i>barn och äldre sjunger tillsammans</i> ? Hur bestäms det vilka av de äldre och vilka ur personalen deltar i aktiviteten? Uppfattar du att de äldre uppskattar användandet av musik? Hur reagerar de äldre inför musikaktiviteten? Hur reagerar de äldre på musik? Hur uppfattar du att de äldre mår efter en musikaktivitet?

	Uppfattar du att det skett någon skillnad i hur de äldre mår sedan projektets start?
<p>LÄRANDE</p> <p>Ger musikaktiviteter upphov till nya kunskaper och erfarenheter som kan användas som verktyg för att utveckla äldreomsorgen?</p>	<p>Varför finns musikaktiviteten <i>barn och äldre sjunger tillsammans</i>?</p> <p>Vilken är din roll under musikaktiviteten?</p> <p>Vad har du lärt dig av musikaktiviteten?</p> <p>Hur diskuterar ni i personalen vad som går att lära av att använda musik inom äldreomsorgen?</p> <p>Hur har musikaktiviteten förändrat verksamheten?</p> <p>Många av de sånger som sjöngs under musikaktiviteten <i>barn och äldre sjunger tillsammans</i> var främst klassiska barnvisor, hur tänker du kring att det är så?</p> <p>Hur tror du att de äldres deltagande i musikaktiviteten påverkas av valet av sånger?</p> <p>Hur har det varit att gå från att ha musikaktiviteten i projektform till en del av den ordinarie verksamheten?</p> <p>Vad tycker du om att <i>barn och äldre sjunger tillsammans</i> numera är en del av den ordinarie verksamheten?</p> <p>Hur hade musikaktiviteten kunnat förbättras?</p> <p>Vilka utmaningar uppfattar du att en musikaktivitet som denna kan innebära?</p> <p>Om du tänker dig själv som äldre, vilken musik hade du uppskattat?</p>